

אור וחיות

מבית מעיינותיך | גליון 19 | כסלו ה'תש"פ

מאי חנוכה?

מהותו של נס

מאת הגה"ח רבי
יואל כהן שליט"א

בימי מתתיהו
בן יוחנן

אוצר פירושים מופלאים
ל"ועל הנסים"

אוצר מארכיון הצאר

תיק החקירה
של בעל התניא

מגוף כתב יד קדשו

בין בית המדרש
להיי הנישואין

מאמר חובה לחתנים
ולאלו שבדרך

בפתח הגליון

בעומדנו בחודש כסלו, הגיליון שלפניכם עוסק ברובו בענייני דיומא - ימי החנוכה הבעל"ט, וחג הגאולה י"ט בכסלו שבא לפניהם.

נוסף על העניינים האלה דנים אנו בגיליון זה בנושא הנוגע לכל אחד ואחד מאיתנו - **הנישואין בהשקפת תורת החסידות**. ההלכות המפורשות בשולחן ערוך בעניין הנישואין נוגעות בהיבט קטן ממכלול חיי הנישואין, אך כיוון שמדובר בנושא כה משמעותי הנוגע לאורח החיים דבר יום ביומו, נדרשת חשיבה מעמיקה יותר על עצם מהותם ומטרתם של הנישואין, והמשמעות הפנימית שבהם.

כמו בכל תחום הקשור עם חיי תורה, גם בעניין הנישואין מאירה תורת החסידות סוגיה זו באורה המיוחד. לשולחן המערכת הגיעו בקשות מאת בני ישיבות רבים, אשר הביעו את בקשתם לראות משנה סדורה של מחשבת החסידות וגישתה בנושא הנכבד הזה.

בעקבות זאת אנו מגישים רשימה מתוך שיחותיו של הגה"ח ר' חיים שלום דייטש שליט"א לפני חתנים ואברכים בסוגיה זו. ברור שבמסגרת היריעה הקצרה שלנו אי אפשר להביא את כל אריכות הדברים, אך ודאי יש ברשימה המופיעה בגיליון זרקור המפנה את תשומת הלב לנקודות חשובות ורבות משמעות, ומהן ימצא המעיין כיווני עיון וחשיבה נוספים, וכמאמר יתן לחכם ויחכם עוד, ועוד חזון למועד אי"ה.

זה המקום לציין כי אפשר להעביר שאלות ובקשות לדיון בעוד עניינים והארתם באספקלריית החסידות. זאת אפשר לעשות על-ידי פנייה למערכת, על-פי הפרטים המצוינים בתחתית העמוד, ובכלל זה הקו הטלפוני של שו"ת 'לב לדעת', המתפרסם בגב הגיליון.

לעילוי נשמת הורינו האהובים

הרה"ח ר' שלום דובער בן הרה"ח ר' אברהם לויק ז"ל
רחל בת הרה"ח הרב שמואל נוטיק ז"ל
ר' שלמה זלמן הלוי בן הרב יוסף זרח פרידמן
בלומה בת ר' מנחם מענדל ונגר
הונצחו על-ידי בניהם שמואל ורעייתו טליה
וצאצאיהם: מוריה, אפרת, שלומית,
ריעות ושלום שלמה
סלבין

לעילוי נשמת

הרה"ח התמים ר' זלמן מרדכי ע"ה
בן הרה"ג הרה"ת הרה"ח ר' אליהו ורביקה ע"ה לויין
נלב"ע ט"ז תשרי ה'תשס"ז
ת.נ.צ.ב.ה

ולעילוי נשמת

ד"ר שפרה נחמה בת ר' מנחם מענדל הלוי
ודבורה ע"ה לויין
נלב"ע י"ז כסלו תשע"ג
ת.נ.צ.ב.ה

תוכן העניינים

3 "על איזה נס קבעוה?"

מהותם של ימי החנוכה
מאת החזן הגה"ח
רבי יואל כהן שליט"א

8 אוצר בתיק החקירה

אוצר מכת"ק של
בעל התניא בעת מאסרו,
מתוך תיק החקירה

15 להודות ולהלל לשמך הגדול

סוד מלחמת החשמונאים
מתוך אוצר פירוש של
כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע
על "ועל הנסים"

22 נחות דרגא ונסיב איתתא

המעבר מעולם הישיבה לעולם
הנישואין באספקלריית החסידות

28 עד דכליא רגלא דתרמודאי

רעיונות חסידיים שווים
לכל נפש לימי החנוכה

יוצא לאור על ידי ספריית מעיינותיך
ת.ד. 36251 ירושלים

www.toratchabad.com

להצטרפות למנוי: 072-2792066
לשליחת תגובות בפקס: 072-2792060
לתגובות ולקבלת הגליון בדוא"ל:
orvechayoot@gmail.com
עריכה: הרב יהודה כהן, הרב ישראל לב,
הרב יצחק קפלן, הרב משה שילת

"על איזה נס קבעוה?"

האם ימי החנוכה נקבעו לזכר נס הניצחון במלחמת החשמונאים או לזכר נס פך השמן? • מדוע טימאו היוונים את השמנים שבהיכל, במקום לשפוך אותם ולהשחיתם? • מה הטעם ש"מילה שבשמיני דוחה שבת שבשביעי"? • הניצחון במלחמה ונס פך השמן - שני שלבים של תהליך על-טבעי: מאמר על מהותם של ימי החנוכה מאת ה'חוזר' הגה"ח רבי יואל כהן שליט"א

מאי חנוכה

א. הגמרא במסכת שבת¹ שואלת: "מאי חנוכה", ומפרש רש"י, "על איזה נס קבעוה"? ועונה הגמרא, "שכשנכנסו יוונים להיכל טימאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן מונח בחותמו של כוהן גדול ולא היה בו אלא להדליק יום אחד. נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום ועשאוהו ימים טובים בהלל והודאה".

מפשטות דברי הגמרא נראה, שהיום טוב של חנוכה נקבע לזכר נס פך השמן בלבד ולא על נס הישועה, ובלא נס פך השמן, הרי על נס הישועה בלבד, זה שהקב"ה מסר "גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים", לא היו קובעים את החג.

1. כא, ב.

וידועה הקושיא², כיצד ייתכן שלא קבעו שום זיכרון לנס ניצחון המלחמה? הרי עיקר הנס היה בניצחון המלחמה, "גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים", וכיצד עשו מהטפל עיקר?

המאירי³ סובר, שאכן היום הראשון של חנוכה נקבע כזכר לנס זה. בכך הוא גם מתרץ את השאלה המפורסמת מדוע קבעו את החג לשמונה ימים, והלוא הנס היה שפך השמן הספיק לשבעה ימים נוספים חוץ מהיום הראשון (שבשבילו הספיק השמן באופן טבעי ללא כל צורך בנס)? אלא שהיום הראשון שאנו חוגגים אינו לזכר נס בעירת השמן שמונה ימים, אלא לזכר הנס של ניצחון ישראל במלחמה ומציאת פך השמן.

2. ראה פרי חדש, הלכות חנוכה סימן עת"ר. וראה שערי אורה כב, א, ועוד.

3. המאירי לשבת שם, וכן הוא בפרי חדש שם.

בפני עצמה, מסופר על נס פך השמן. בכך רומז הרמב"ם שבדיני החג (שאותם הוא כותב בהלכה ג) יש שני עניינים שונים: ימי שמחה וימי הלל, שנקבעו כזכר לשני הניסים.

היוונים נלחמו נגד טהרת השמן

ב. מכל הנ"ל מובן שבחג החנוכה ישנם שני עניינים שונים: ימי שמחה, שנקבעו כזכר לנס ניצחון המלחמה; וימי הלל, שנקבעו כזכר לנס פך השמן. ואף שבפשטות נראים הם כשני עניינים נפרדים, בכל זאת הם נקשרים ומתחברים יחד בחג אחד. אותם שמונה ימים, שבהם מדליקים נרות כזכר לנס פך השמן (שנמשך שמונה ימים), הם "ימי שמחה" (אף שהשמחה נקבעה כזכר לנס הניצחון שקשור ליום הראשון בלבד).

הקשר ביניהם בולט גם בנוסח "הנרות הללו" שאומרים לאחר הדלקת הנרות. אף שאת מצוות נר חנוכה תיקנו חז"ל על הנס שאפשר את הדלקת נרות המקדש, אף על פי כן אנו אומרים "הנרות הללו אנו מדליקין על התשועות ועל הניסים... שעשית לאבותינו על ידי כהניך הקדושים" - ניצחון וישועת ישראל במלחמת החשמונאים.

יתירה מזו, הקשר ביניהם הוא לא רק בנוסח, אלא גם מבחינת החיוב ההלכתי. הגמרא אומרת⁵ ש"נשים חייבות בנר חנוכה, שאף הן היו באותו הנס". באיזה נס? בנס של ניצחון המלחמה, כפירוש רש"י "שגזרו על בתולות הנישואות כו' ועל ידי אשה נעשה הנס". וזה גופא הסיבה שהנשים חייבות בהדלקת נרות שנקבעו לזכר נס פך השמן. נמצא, ששני הניסים (הניצחון במלחמה ונס פך השמן) קשורים ושייכים אחד לשני, שלכן בקביעת הזכר לניסים אלו משולבים המה יחדיו.

כלומר, שני ניסי החג אינם ניסים שונים ונפרדים, אלא המשך של תהליך אחד ארוך. השלב הראשון שלו התחיל בכך שבניישראל ניצחו את היוונים ונושעו מהלחץ שלחצום; אבל בשלב זה הניצחון עדיין לא היה מוחלט. רק אחר כך, בשלב השני, כאשר אירע נס פך השמן, הושלם ונגמר הניצחון.

באופן דומה מבאר הרבי זי"ע⁴ את דעת הרמב"ם: בתחילת הלכות חנוכה, בהלכה א, מפרש הרמב"ם באריכות את פרטי הסיפור של חנוכה, שהיוונים "גזרו גזרות על ישראל, וביטלו דתם... ולחצום לחץ גדול, עד שריחם עליהם אלקי אבותינו והושיעם מידם והצילם, וגברו בני חשמונאי... והרגום והושיעו ישראל מידם".

בהלכה ב הוא אומר: "וכשגברו ישראל על היוונים ואיבדום... נכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד ולא היה בו להדליק אלא יום אחד... והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים".

אחר כך, בהלכה ג, ממשיך הרמב"ם ואומר: "ומפני זה" - מפני שני ניסים אלו, הנס של ניצחון המלחמה והנס של פך השמן (כפשט הלשון) - "התקינו חכמים שבאותו דור, שיהיו שמונת ימים האלו... ימי שמחה והלל".

בזה מבואר גם כן מה שהרמב"ם מפרש שקביעת החג של חנוכה היא בשני עניינים - "ימי שמחה" ו"ימי הלל", אף שבגמרא לא נזכר אלא ש"עשאו ימים טובים בהלל והודאה", בלי להזכיר דבר על "ימי שמחה". הרמב"ם לומד, שמלבד ימי הלל שתקנו לזכר נס פך השמן, תיקנו גם ימי שמחה כזכר לנס שבניצחון המלחמה.

לשיטתו, שאלת הגמרא "מאי חנוכה" היא על כך שתקנו גם "ימי הלל" בנוסף ל"ימי השמחה". זה שתקנו ימי שמחה מובן מאליה ואין צורך לבאר מהו הטעם לכך - היתה עת צרה לישראל והקב"ה הושיעם, ולכן קבעו יום טוב, יום שמחה, בדיוק כשם שלזכר ישועת ישראל בימי מרדכי ואסתר קבעו את חג הפורים כיום שמחה. שאלת הגמרא היא מדוע קבעו שמונה ימים, וקבעום לימי הלל, דבר חידוש של חג החנוכה. על כך מתרצת הגמרא, שבנוסף לנס שבניצחון המלחמה, היה גם נס עם פך השמן ולזכרו תיקנו שמונה "ימי הלל".

על-פי זה מובן היטב מדוע מחלק הרמב"ם את סיפור הניסים לשתי הלכות: בהלכה א מספר על ניצחון המלחמה והישועה; ובהלכה ב, הלכה

5. שבת כג, א.

4. לקוטי שיחות, י, חנוכה.

מבואר על כך⁹: ליוונים לא היה אכפת שתהיה עבודה בבית המקדש. רצונם היה שידליקו את המנורה, אבל בשמן טמא!

בספרי קבלה כתוב¹⁰, ששמן רומז ל'חכמה'. הדלקת המנורה בשמן רומזת לכך, שעם ישראל האיר את העולם כולו בחכמת התורה. לכן חלונות בית המקדש היו "שקופים אטומים"¹¹, באופן המאפשר לאור שבפנים לצאת, ולא כחלונות הרגילים, הבנויים בצורה שהאור שמבחוץ ייכנס פנימה. בית המקדש הקרין מהאור שבו אל העולם ולא להפך.

רצונם של היוונים היה לטמא את השמן. הם טענו: אתם מתלהבים מהתורה ומאירים אתה לעולם כולו - בסדר. אבל ההתלהבות צריכה להיות מהחכמה שבה, מזה שהתורה "היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים"¹² - היא החכמה העמוקה והנפלאה ביותר. כמו כן יש מקום להתפעל מהצדק והיושר שבדרכיה, שהם הנכונים ביותר. אבל אין מקום לשים את עיקר הדגש של ההתלהבות וההתפעלות על הקדושה והטהרה של התורה.

זו היתה השקפתם של היוונים. אבל האמת היא, שייחודה של התורה הוא בכך שהיא ניתנה מאת הקב"ה. אצל בני ישראל הסיבה העיקרית ללימוד ולעסק בתורה היא, שעל ידה הם מתקשרים עם הקב"ה נותן התורה. לזה היוונים התנגדו.

לכן הם לא שפכו את השמן, אלא טימאו אותו. עצם הרעיון של להאיר את העולם בחכמת התורה לא הפריע להם. הם לחמו בכך שהשמן - חכמת התורה - צריך להיות טהור וניסו לטמאו.

בעומק ובדקות יותר אפשר לבאר, שהיוונים לא

היוונים התנגדו לכך שבני ישראל עושים מנותן התורה עיקר בלימוד התורה. הם דגלו ב'שכלתנות' ורצו שמטרת הלימוד בתורה תהיה מצד השכל הנפלא שבה, לא כתפיסתם של יהודים שעיקר עניינה של התורה הוא - שעל-ידה מתקשרים עם נותן התורה

את ההסבר לכך נמצא, אם נעמיק במהותה של המלחמה שקדמה לישועה. ידוע⁶, שההבדל בין פורים לחנוכה הוא בכך, שבפורים עיקר הגזירה הייתה על הגשמיות של ישראל. המן רצה "להשמיד להרוג ולאבד" ח"ו את הגופים של בני העם היהודי. לעומת זאת, בחנוכה עיקר הגזירה היתה על הרוחניות, על קיום התורה והמצוות, אלא שכתוצאה מזה גזרו גם על הגשמיות, כדיוק לשון הרמב"ם בתחילת הלכות חנוכה: "בבית שני, כשמלכי יוון גזרו גזרות

על ישראל וביטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות" ורק אחר כך "פשטו ידם בממונם... ולחצום לחץ גדול".

יתירה מזו, בחסידות מבואר⁷, שלימוד התורה וקיום המצוות כשהם לעצמם לא הפריעו להם כל כך. מלחמתם היתה בעיקר על הרגשת האלוקות שבתורה ובמצוות. הם חיפשו "להשכיחם תורתך" - שלימוד התורה יהיה כפי שלומדים, להבדיל, חכמות אחרות, בלא ההרגשה שזו תורת ה'.

גם במצוות היתה מטרתם "להעבירם מחוקי רצונך" דווקא. ייחודן של המצוות המכוננות חוקים הוא בכך שקיומן הוא אך ורק מפני שזה רצון ה', בלי שום תערובת של ההיגיון. את זה רצו היוונים לבטל. הם לחמו בכך שיהודים קשורים עם הקב"ה באופן שלמעלה מהגבלות וחישובי השכל⁸.

זו הסיבה שהם טימאו את כל השמנים שבהיכל. לו רצונם היה להפריע לעבודת בית המקדש, היו יכולים לשפוך את השמן. מהי ההדגשה "שטימאו כל השמנים שבהיכל" דווקא?

9. לקוטי שיחות, ב, חנוכה.

10. ראה הגהות הרח"ו לזוהר חלק ב קמז, ב. וראה מנחות פה, ב: "מתוך שרגילין בשמן זית, חכמה מצויה בהן".

11. ראה מנחות פו, ב, וברש"י ד"ה שקופים.

12. דברים ד, ו.

6. ראה לבוש, אורח חיים סימן ע"תר.

7. ראה מאמר ד"ה מאי חנוכה תש"א, ועוד.

8. ראה בכל זה להלן בגליון זה: להודות ולהלל לשמן הגדול.

את האור האלוקי כפי שהוא הצמצם לפי ערך הבריא, שלגביו כביכול ענייני הבריא תופסים מקום. בדרגה זו אפשר לומר שהאלוקות מסמלת את השלמות האמיתית של ענייני הבריא. כאן ניתן לומר, שחכמתו יתברך היא החכמה הנעלית ביותר; שהיושר והצדק שלו הם הנכונים ביותר וכיוצא בזה. זו בחינת ה'שבע' - האלוקות שיש בה יחס לבריא.

למעלה מזה הוא האור האלוקי הבלתי־מוגבל, כפי שהוא בעצמיותו, למעלה לגמרי משייכות לעולם. לגבי דרגה זו כל ענייני העולם אינם תופסים מקום כלל - "כולא קמיה כלא חשיב". ומובן שהכוונה היא גם לאותם עניינים שבבריא הם נחשבים למעלות ולשלמויות (כחכמה ומידות טובות), שלגבי הקב"ה אף הם "כלא חשיב". זו בחינת 'שמונה' - האלוקות שלמעלה משייכות לעולם.

בזה נבין את דברי הכלי'יקר "שמילה שבשמיני דוחה השבת שבשביעי כי הרוחני דוחה הגשמי". לכאורה הדבר דורש ביאור: הרי גם על השבת נאמר ש"ברך ה' את יום השבת ויקדשהו"¹³ - קדושה שעניינה הפרשה ובידול מן העולם. מדוע אפוא נחשבת השבת בכלל ענייני הבריא השייכים למספר שבע, וכ"גשמי" לעומת מצוות מילה?

אלא שבשבת אכן מאירה בעולם קדושה שלמעלה מששת ימי החול, אבל זו קדושה שקשורה עם העולם. האור האלוקי שמאיר בשבת הוא בחינת האור האלוקי כפי שהקב"ה צמצם את עצמו לפי ערך העולם. לכן השבת היא בכלל שבעת ימי בראשית¹⁴. מה שאין כן מצוות מילה היא למעלה משייכות לעולם, ולכן היא במספר שמונה ה"מיוחד אליו יתברך". זו הסיבה שמכניסים את התינוק לברית עוד לפני שהוא מבין בשכלו את העילוי שבקיום המצווה, כי מצווה זו יוצרת ברית עצמית בין בני ישראל להקב"ה, שלמעלה מן השכל וההבנה.

13. שמות כ, יא.

14. כפירוש רש"י על הפסוק "ויכל אלוקים ביום השביעי" (בראשית ב, ב) "מה העולם היה חסר? מנוחה. באת שבת באת מנוחה כלתה ונגמרה המלאכה". כלומר, גם המנוחה שבאה בשבת היא פרט במלאכת בריאת העולם.

התנגדו לעצם ההתייחסות לכך שהתורה ניתנה מאת הקב"ה, אלא טענתם היתה, שעובדה זאת יש לציינה כאמצעי וסיבה בלבד. כלומר, נתינת התורה מהבורא היא סיבה לכך שהיא חכמה נעלית ועמוקה יותר משאר חכמות, שהן "מעשה ידי אדם", אך אין לראות בכך מטרה לעצמה. היוונים התנגדו לכך שבני ישראל עושים מנותן התורה עיקר בלימוד התורה. הם דגלו ב'שכלתנות' ורצו שמטרת הלימוד בתורה תהיה מצד השכל הנפלא שבה, לא מצד האלוקות שבה. לא כתפיסתם של יהודים שעיקר עניינה של התורה הוא - שעלידה מתקשרים עם נותן התורה. לכן הם לא שפכו את השמן אלא טימאו אותו.

מכיוון שזו היתה נקודת המאבק, עשה הקב"ה נס שאפשר את הדלקת המנורה בשמן טהור לשמונה ימים. נס זה מבטא את הניצחון הרוחני על מלחמת היוונים שרצו לטמא את השמן.

חותמו של כהן גדול

ג. עניין זה, שחג החנוכה מדגיש את הקשר הטהור והעל־שכלי עם הקב"ה, מתבטא במספר הימים בהם נמשך נס פך השמן - שמונה ימים.

הכלי'יקר, בתחילת פרשת שמיני, מבאר את העילוי של המספר שמונה על שבע (שלכן דווקא ביום השמיני למילואים הייתה התגלות ה', כמסופר בפרשה) וזה לשונו: "כי כל מספר שבע חול ומספר שמיני קודש. כדעת המדרש האומר שכל קילוסו של משה היה ב'אז' - 'מאז באתי לדבר בשמך', 'אז ישיר משה כו', כי 'אז' היינו אחד רוכב על זיין, והוא להשליט את השי"ת... על כל הנמצאים שנתהו בשבעת ימי בראשית. על כן נראה להם ה' ביום זה דווקא, מצד היותו שמיני, כי מספר זה מיוחד אליו יתברך... וזה טעם שמילה שבשמיני דוחה השבת שבשביעי כי הרוחני דוחה הגשמי".

משמעות הדברים היא, שענייני הבריא קשורים במספר שבע, שבעת ימי בראשית, ואילו המספר שמונה מייצג את האחד שמעל לשבע - האלוקות שמעל הבריא.

יתירה מזו, באור האלוקי עצמו ישנם שני העניינים של 'שבע' ו'שמונה'. "שבע" כולל גם

הביאור בזה:

שתי הדרגות שנתבארו לעיל - א) האור האלוקי כפי שהוא מצומצם לפי ערך העולם (שבע); ב) האור האלוקי כפי שהוא למעלה משייכות לעולם (שמונה) - באות לידי ביטוי בשני האופנים שבהם מנהיג הקב"ה את העולם: א) הנהגת הטבע; ב) הנהגה ניסית.

הסדר הרגיל שבו מנהיג הקב"ה את העולם הוא על פי חוקי הטבע. הנהגה זו באה על ידי שהאור האלוקי המחיה את העולמות מצטמצם לפי ערך העולמות, ומתלבש בכללי הטבע וחוקיו (שבע). אבל מכיוון שהתכלית היא לגלות לבני ישראל גם את האלוקות שלמעלה מהבריאה, עושה הקב"ה מפעם לפעם ניסים, שעניינם הוא - התגלות האור האלוקי כפי שהוא למעלה ממגבלות הטבע והבריאה (שמונה), שלכן בכוחו לשלול ולשנות את טבע הבריאה.

בפרטיות יותר, בניסים עצמם קיימות שתי הדרגות של 'שבע' ו'שמונה':

יש נס המלוּבש בדרכי הטבע. זה אמנם נס, אבל בכל זאת יש לו אחיזה כלשהי בטבע [בדוגמת הנס של ניצחון המלחמה, שעל־אף היותו ניצחון ניסי, רבים וחזקים ביד מעטים וחלשים, בכל זאת יש לו אחיזה בטבע, שכן הניצחון הניסי בא על ידי 'לבוש' טבעי - המלחמה], וגם הוא בכלל בחינת 'שבע'. בדומה למה שנתבאר לעיל לגבי השבת, שאף שמאירה בה קדושה שלמעלה מימות החול, בכל זאת היא בכלל שבעת ימי בראשית; ויש נס שלמעלה מגדרי הטבע לגמרי, נס המבטא בשלמות את בחינת ה'שמונה' שלמעלה מגדרי הבריאה.

על פי זה מובן, מדוע הדרך שבה אפשר הקב"ה לבני ישראל להדליק את המנורה בשמן טהור היתה דווקא בצורה ניסית, ובניסים גופא על ידי נס שלמעלה מהטבע לגמרי (שהרי נס פך השמן היה ללא כל אחיזה בדרכי הטבע), מכיוון שכל העניין של הדלקה בשמן טהור משמעותו ביטוי האלוקות שלמעלה מהטבע - עניינו של הנס העל-טבעי¹⁷.

על-פי זה מובן, מדוע הניצחון על היוונים קשור דווקא עם המספר שמונה. כפי שנתבאר לעיל (בסעיף ב) מלחמתם של היוונים הייתה נגד ההתקשרות של יהודים עם האלוקות שבתורה, שלמעלה מהחכמה והשכל שבה. הם התנגדו להתקשרות של בני ישראל עם האלוקות שלמעלה לגמרי מענייני הבריאה, ל'שמונה'. ומפני שמלחמתם הייתה כנגד בחינת ה'שמונה', לכן הניצחון עליהם היה שהתגלתה בחינת ה'שמונה' שלמעלה משבע - השמן הספיק ודלק שמונה ימים.

זו גם הסיבה שהקב"ה עשה נס שנמצא פך שמן החתום בחותמו של כוהן גדול: עניינו של כוהן גדול הוא שהוא היהודי היחיד שנכנס לקודש הקודשים אחת בשנה. על כך מצאנו מאמר מופלא של חז"ל. הם שואלים: "באיזה זכות היה נכנס לבית קודש הקודשים?" ומשיבים: "זכות המילה הייתה נכנסת עמו"¹⁵.

מבואר על כך בתורת החסידות¹⁶, שהואיל ובקודש הקודשים האיר האור האלוקי שלמעלה משייכות לבריאה (שמונה), לכן הזכות שבה היה יכול הכוהן הגדול להיכנס לשם היא זכותה של המילה - הברית העצמית של יהודים עם הקב"ה, כפי שהוא למעלה מהבריאה.

נמצא אפוא, שפך השמן החתום בחותמו של כוהן גדול מסמל את התקשרותם העצמית של יהודים באלוקות שלמעלה מהשכל.

נס המלוּבש בטבע ונס על-טבעי

ד. נקודה זו (שתוכנו של הנס שאפשר להדליק בשמן טהור הוא ביטוי של בחינת הקדושה שלמעלה מגדרי הבריאה) מתבטאת גם בכך שהאפשרות להדליק בשמן טהור נעשתה על ידי נס שלמעלה מהטבע. לכאורה היה אפשר שמלכתחילה תימצא כמות גדולה של שמן, ומדוע היה צורך בנס מופלא שכזה?

17. מתוך המועדים בחסידות בהוצאת מעיינותיך (במסגרת זו הבאנו רק חלק מן המאמר המלא).

15. שמות רבה פרשה לח, ח.

16. אור התורה, דרושי יום הכיפורים עמ' א'תקנה ואילך.

אוצר חת"ק החקירה

אוצר יקר של שבעה עמודים שלמים כתובים בכתב יד קודש אדמו"ר הזקן ובחתימתו, התגלה בדורנו בארכיון ממשלת רוסיה בתיקי החקירה של רבנו הזקן במאסריו. לפנינו צילום קטעים ופענוחם מתוך כתבי היד בענייני תפילה ולימוד קבלה, שני נושאים שעמדו כנראה במרכז המלשינות וההתעניינות של הקיסר ושריו.

המאסר היה בשנת תקנ"ט, וממנו השתחרר רבנו בי"ט כסלו.

רבנו הזקן נאסר ע"י ממשלת הצאר של רוסיה, עקב הלשנה שהלשינו על החסידים והחסידות. הלשנה זו גרמה לקיסר להתעניין במהות החסידות ודרכיה.

במסורת אדמו"רי חב"ד היה ידוע שאדמו"ר הזקן עבר חקירה ע"י חוקרי הממשלה בעניינים של יסודות היהדות והחסידות ואשר שרי הממשלה ציוו לרבנו להעלות על הכתב תשובות מקיפות לשאלותיהם. התשובות נכתבו בלשון הקודש ונשלחו לתרגום ברוסית.

האוצר שהתגלה יקר, הן מצד תוכנו - ביאורים בענייני חסידות בלשון קודשו ובהסברה פשוטה המובנת אף לגוי, והן מצד ערכו - מכל כתבי רבנו הזקן כמעט ואין בנמצא גוף כתב יד קדשו.

תיקי החקירה בשלמותם הופיעו לראשונה ב"כרם חב"ד" בעריכת הרב יהושע מונדשיין ז"ל.

א' מה שנקרא בלשון רוס' דמדינתנו באהא מאליצא ענין זה נחלק אצלנו כלל היהודים
 היהודים לני ענינים ענין א' לימוד וקריאה בתנ"ך ותלמוד ומדרשים ומפרשיהם, ובפוסקים המקצרים דיני
 ובפוסקים המעצרים דיני התלמוד, ועל זה יש אצלנו כמה מאות ספרים שמחברים בכל
 התלמוד ועל זה יש אצלנו כמה מאות ספרים שמחברים בכל דור ודור
 והנמצא בתלמוד ואמור זה מן התורה : ענין ב' היא התפילה רובה ככולה היא ליקוטי מזמורים
 של מי שיש לו מעט בעת ויוודע ספר קצת הוא יוכל להתפלל כראוי
 ונכון בכונת הלב כי ענין והנהגות התפילה רובה ככולה היא ליקוטי
 מעולים ופסוקים ומהילים של דוד המלך ושאר נביאים וכלם הם שבחים של הבורא חי וקיים, ורוב גדולתו וממשלתו
 שבחים של הבורא חי וקיים ורוב גדולתו וממשלתו בריבי רבבות מלאכים
 ושמי השמים העליונים ומחיה את כולם וכל צבא השמים לפניו משתחוים וגם על הארץ
 וגם על הארץ וממלכותיה ועוד מאבדו ועליו מאבדו וכלם הם שבחים של הבורא חי וקיים
 חסדי הבורא שעשה עמנו שחורצאנו מעבדים נמש על כן ראוי אל
 ואברהם את ה' כל לב ונפש ושאר מעשיו וקרא ויום אירא אברהם ולייח
 לו מצותו וצאנו ביום בין בבחי' סוד מרע ובין בבחי' ועשה טוב ועליו
 הטוב והחסד בעיני האדם והחיות טוב וזו בכלל ופרט ארעם
 והמטיב עמנו כל על כל נשנו עלינו בצל כנפיו הקיסר הרחמן יר"ה ותנשא מלכותו למעלה מעלה
 ותנשא מלכותו למעלה מעלה ואלו חיות כפניי טובה חד וחד וחד וחד
 הבורא שנקרא מלך המלכים כי אשר כמו שכתבו של מלך המלכים
 יורר במלכותו מלך על כל המלכים והוא מלך על כל המלכים כי
 כבוד הבורא שנקרא מלך המלכים וכך מלכותו יתגבר
 הוי מתפלל בשלמה על מלכותו וכו'

• התפילה מהי?

א' מה שנקרא בלשון רוס' דמדינתנו באהא מאליצא (=תפילה לאלקים) ענין זה נחלק אצלנו כלל היהודים
 לשני ענינים, ענין א' לימוד וקריאה בתנ"ך ותלמוד ומדרשים ומפרשיהם, ובפוסקים המקצרים דיני
 התלמוד ולפעמים מוסיפים לבאר היטב כל דיני התלמוד, ועל זה יש אצלנו כמה מאות ספרים שמחברים בכל
 דור ודור, ולהגיע לתכלית לימוד זה צריך בינה יתירה. ענין ב' היא התפילה שכל מי שיש לו מעט דעת ויודע
 ספר קצת הוא יוכל להתפלל כראוי ונכון בכונת הלב, כי ענין ומהות התפילה רובה ככולה היא ליקוטי מזמורים
 ופסוקים מתהלים של דוד המלך ושאר נביאים וכלם הם שבחים של הבורא חי וקיים, ורוב גדולתו וממשלתו
 בריבי רבבות מלאכים ושמי השמים העליונים ומחיה את כולם וכל צבא השמים לפניו משתחוים וגם על הארץ
 וממלכותיה ועוד מלכדו, וממליך מלכים ולו המלוכה. וגם זכרון חסדי הבורא שעשה עמנו שהוציאנו ממצרים,
 אשר על כן ראוי לנו לאהבה את ה' בכל לב ונפש ומאד מעומקא דלבא, וגם לירא את ה' ולקיים כל מצוותיו אשר
 צונו בין בבחי' סוד מרע ובין בבחי' לעשות הטוב, לעשות הטוב בעיני אלקים ואדם ולהיות טוב לכל בכלל ובפרט
 לב טוב להמטיב עמנו בכל מכל כל ומגין עלינו בצל כנפיו הקיסר הרחמן יר"ה ותנשא מלכותו למעלה מעלה,
 ולא להיות כפויי טובה ח"ו. וזהו ג"כ כבוד הבורא שנקרא מלך המלכים, כי למשל כמו שכתבו של מלך
 גדול יותר במה שהוא מלך על שרים יותר ממה שהוא מלך על הדיוטים, כך זה כבוד הבורא להיות שנקרא מלך
 מלכי המלכים וכך מצווים אנו מפי חכמינו הוי מתפלל בשלמה על מלכותו וכו'.

התפילה בכוונה כנ"ל היא עזר וסעד לאדם לעמוד נגד יצרו הרע כל היום גם
 אחר התפילה ליישם כל מצות ה' בין סור מרע עושה טוב ככל שישאר לו
 בכוונה וכל היום אך מי שאינו מתחיל בכוונה בלילה לא יוכל להיות
 בתשובה ואחרים אפילו שיינים מה שזכר ואפשר ויכול להיות שאם יתחיל
 שומר מצוה ויחזיק בזה יעבור אפילו על מצות ה' אך גם מי שאינו עושה טוב עכ"פ
 ואם טוב הדבר שמתחיל או לזכות ואפשר בהתחלה ה' וכל מהרהר בעשייתו וכל
 וכן בשאר התפילה כי היא ארוכה מאד ובלשון שאין רגילין בה כל היום לכן מהרהרים מ"ז (=מחשבות זרות).

מה קורה למי שאינו מתפלל בכוונה? *

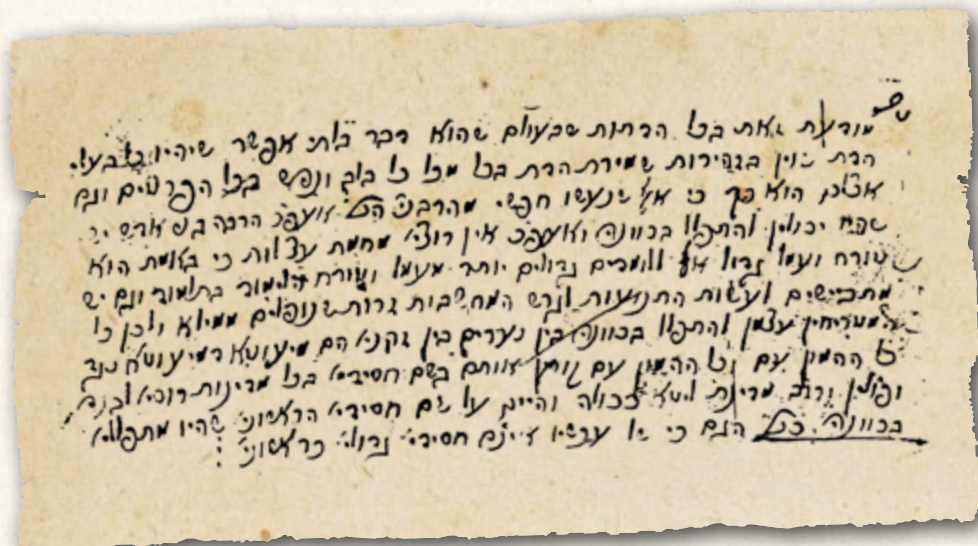
ב. התפילה בכוונה כנ"ל היא עזר וסעד לאדם לעמוד נגד יצרו הרע כל היום גם אחר התפילה לקיים כל מצות ה' בין סור מרע ועשה טוב כנ"ל, כי נשאר לו לזכרון במוחו ולבו כל היום. אך מי שאינו מתפלל בכוונה כנ"ל, אף שלומד כל היום הדינים בתלמוד ושאר ספרים, אפשר שיקיים מה שלומד ואפשר ויוכל להיות שלא יקיים מה שלומד, ויוכל להיות שיעבור לפעמים על מצות ה'. אך גם מי שאינו עובר כלום עכ"פ (=על כל פנים) לא טוב הדבר שמתפלל לה' לנוכח ואומר ברוך אתה ה' ולבו מהרהר בעסקיו ומילי דעלמא, וכן בשאר התפילה, כי היא ארוכה מאד ובלשון שאין רגילין בה כל היום לכן מהרהרים מ"ז (=מחשבות זרות).

הכוונה בתפילה כנ"ל צריכה לימוד מאיש חכם ונבון להבין ולהסביר לכל או"א (=אחד ואחד) כפי דעתו
 פ"ה התפילה וכוונתה וענין גדולת הבורא וחסדיו וענין האהבה, כי בתפילה מרומז הכל בקיצור
 גדול כדרך הנביאים שדברו בקצרה ודיבור א' כולל וסובל פירושים הרבה כידוע למלומדים בתנ"ך, ולכן מוטל
 על היודעים הנקראים בשם רבנים ללמד ולפרש ללא יודעים. וגם לומר להם דברי מוסר כדי לעורר ולהכניע
 לבם לה' ולבקש מחילה על עוונותיהם בכוונת הלב, כי סיום התפילה שלנו כלל היהודים היא בקשת רחמי ה'
 על עוונות, וגם על שאר צרכי בני אדם כמו רפואה ופרנסה. וכל עניינים אלו כתובים בתלמוד ג"כ ובמדרשים
 ומפרשים, רק שאין הכל בקיאים בהם וצריך ללמוד מבקי ומבין.

* צריך ללמוד איך להתפלל *

ג. הכוונה בתפילה כנ"ל צריכה לימוד מאיש חכם ונבון להבין ולהסביר לכל או"א (=אחד ואחד) כפי דעתו
 פ"ה התפילה וכוונתה וענין גדולת הבורא וחסדיו וענין האהבה, כי בתפילה מרומז הכל בקיצור
 גדול כדרך הנביאים שדברו בקצרה ודיבור א' כולל וסובל פירושים הרבה כידוע למלומדים בתנ"ך, ולכן מוטל
 על היודעים הנקראים בשם רבנים ללמד ולפרש ללא יודעים. וגם לומר להם דברי מוסר כדי לעורר ולהכניע
 לבם לה' ולבקש מחילה על עוונותיהם בכוונת הלב, כי סיום התפילה שלנו כלל היהודים היא בקשת רחמי ה'
 על עוונות, וגם על שאר צרכי בני אדם כמו רפואה ופרנסה. וכל עניינים אלו כתובים בתלמוד ג"כ ובמדרשים
 ומפרשים, רק שאין הכל בקיאים בהם וצריך ללמוד מבקי ומבין.

קשה להם להתפלל בכוונה כנ"ל, רק בשבת וי"ט או כשהם פנויים בחול. והנערים הנ"ל כשמתפללים בכוונה הנה רתיחת הנערות גורמת להם לעשות תנועות משונות בלי כוונה בידיהם או ברגליהם, וגם בזקנים יקרה כן למקצתם לבד, וכמו למשל במילי דעלמא כשאדם מדבר מן הלב עושה תנועות בידיו או ברגליו כל א' לפי טבעו, כגון כשהוא בכעס וכן כשהוא בשמחה מטפח בידיו, כך הוא העניין בתפילה בכוונה רק בסגנון אחר קצת. והנה מחמת תנועות הנ"ל אומרים מקצת אנשים שונאינו ראו זה חדש הוא לא שערס אבותינו, אך באמת אינו חידוש כי כבר הי' לעולמים כשהיו מתפללים בכוונה ככתוב (בנחמיה ס' ח') ויענו כל העם אמן אמן במועל ידיהם למעלה מחמת כוונת הלב, וכן דוד המלך היה מפזז ומכרכר וכו'. ואילו היתה דת חדשה היו כולם עושין תנועות שוות, והרי הרבה אין עושין תנועות כלל.

קשה יותר להתפלל מלמוד

ט. מודעת זאת בכל הדתות שבעולם שהוא דבר בלתי אפשר שיהיו כל בעלי הדת שוין בזהירות שמירת הדת בכל מכל כל בלב ונפש בכל הפרטים, וגם אצלנו הוא כך, כי אף שנעשו חפשי מהרבנים הנ"ל [שהשפילו את מעלת התפילה. מוזכרים בסעיפים הקודמים שלא העתקנו כאן] אעפ"כ הרבה בני אדם יש שהיו יכולין להתפלל בכוונה ואעפ"כ אין רוצים מחמת עצלות, כי באמת הוא טורח ועמל גדול אף ללומדים גדולים יותר מעמל וטורח הלימוד בתלמוד, וגם יש מתביישים לעשות התנועות לגרש המחשבות זרות שנופלים ממילא, ולכן כל המטריחין עצמן להתפלל בכוונה בין נערים בין זקנים הם מיעוטה דמיעוטה נגד כל ההמון עם, וכל ההמון עם קורין אותם בשם חסידים בכל מדינות רוס' לבנה ופולין ורוב מדינת ליטא ככולה, והיינו על שם חסידים הראשונים שהיו מתפללים בכוונה כנ"ל, הגם כי של עכשיו אינם חסידים גדולים כראשונים.

כתובות בספרים אעפ"כ צריך האדם בתחלת לימודו ללמוד אצל רב א' ואח"כ יוכל ללמוד בעצמו מהספרים, וכך היה אצלי בהיותי בן עשרים שנה בערך במשך זמן שהייתי בוויטעפסק נסעתי משם למעזריטש והתחלתי שם ללמוד קבלה אצל הרב מ' בער זללה"ה [=המגיד ממעזריטש] שכבר הלך לעולמו יותר מכ"ה שנה, ומאז אני לומד בעצמי מספרים רבים ונכבדים ממקובלים ראשונים ואחרונים כפי שכלי ובינתי, אך סגנון הדרשות שאני אומר לעם רובא דרובא הם ע"ד הפשוט והנגלה כדי שיבינו כל השומעים באר היטב רק לפעמים דרך מקרה אני אומר איזה דבר קל מחכמת הקבלה מה שאפשר להבין ולהסביר למי שלמד קצת בספרי קבלה המצויים ביד הכל, והיינו מה שמגיע מזה איזה תועלת לאהבה את ה' ולירא אותו ולשמור מצותיו ולהתפלל בכוונה מעומקא דלבא. והנה אף שאינני יודע אם יש איזו נפקותא להודיע זה להשרים יר"ה, אך ההכרח אלי לומר האמת כאשר הוא ולהשיב לאשר נשאלתי מהשרים ממי קיבלתי דרשותי, על כן באתי להודיע שעיקר דרשותי הוא מאשר בינתי בספרים, כי אף המעט מחכמת הקבלה שאני אומר דרך מקרה ג"כ כתוב בספרי קבלה שנדפסו, רק שתחילת למודי בספרי קבלה שנדפסו היה אצל הרב הנ"ל.

י. חכמת קבלה שהתחלתי ללמוד אצל הרב הנ"ל ואח"כ אני לומד מהספרים הנה היא ידיעת עשר ספירות ואיך הקב"ה מנהיג ומחיה בהם עולמות עליונים ותחתונים, והספרי' בא"ט (אמרי' ג' ד' ח' ט' ע"ה) אשר אליהם אשר נלאיתי נשוא בזכרונות פרטיהם, לבד ס' הזוהר המפורסם הקדמון לכל ספרי המקובלים. אך יש עוד דבר שטועין מקצת בני אדם לקרוא בשם קבלה, והוא להשביע מלאכים קדושים או אינן קדושים לעשות איזה אות, הנה אני לא ראיתי שום ספר על זה ולא שום אדם שעשה זה, רק שמעתי כן שהיו עושין כן בדורות הראשונים, וגם הרב הנ"ל לא ידע מזה מאומה, וגם אין בידיעה זו תועלת כלל לעבודת ה'.

מהי תורת הסוד? *

רז. חכמת הקבלה שהתחלתי ללמוד אצל הרב הנ"ל ואח"כ אני לומד מהספרים הנה היא ידיעת עשר ספירות ושמותיהם ואיך הקב"ה מנהיג ומחיה בהם עולמות עליונים ותחתונים, והספרים השייכים ללימוד זה הם ס' שערי אורה ופרדס רמונים ושפע טל ועץ חיים וכל הנלווה ושייך אליהם אשר נלאיתי נשוא בזכרונות פרטיהם, לבד ס' הזוהר המפורסם הקדמון לכל ספרי המקובלים. אך יש עוד דבר שטועין מקצת בני אדם לקרוא בשם קבלה, והוא להשביע מלאכים קדושים או אינן קדושים לעשות איזה אות, הנה אני לא ראיתי שום ספר על זה ולא שום אדם שעשה זה, רק שמעתי כן שהיו עושין כן בדורות הראשונים, וגם הרב הנ"ל לא ידע מזה מאומה, וגם אין בידיעה זו תועלת כלל לעבודת ה'.

נוסח "ועל הנסים",
 כאשר מעמיקים
 בו, שזור בסגנונו
 המיוחד והמדויק
 את פרשת
 המלחמה והניצחון
 לעומקה, ומספר על
 מה בעצם נלחמו
 היוונים, מה עורר
 את החשמונאים
 לקום כנגדם ומה
 היו תוצאות הניצחון
 באותה מלחמה
 קשה אך מופלאה.
 אוצר פירושים על
 סדר "ועל הנסים"
 מתוך תורתו של
 כ"ק אדמו"ר
 מליובאוויטש זי"ע

בְּיָמֵי מִתְּחִילָתָהּ

מִתְּחִילָתָהּ הֵינּוּ מִתְּנַת ה', כִּי כְּדֵי לִנְצַח אֶת הַיּוֹנִים הִיא צוֹרֵךְ בַּעֲבוּדָה שֶׁל מִסִּירוֹת נֶפֶשׁ, וְלִזֶּה צָרִיךְ עֶזֶר מִיּוֹחַד מִלְּמַעֲלָה, כְּדִלְהָלֵן.

כִּי הִנֵּה מְבֹאֵר בַּסֵּפֶר הַתְּנִיָּא (פֶּרֶק יט) שֶׁכֵּחַ מִסִּירוֹת הַנֶּפֶשׁ הַטְּבוּעַ בְּנִפְשׁוֹ שֶׁל כָּל יְהוּדִי בֹא לִידֵי גִילּוֹי בִּאֲמֻצָּעוֹת הַתְּגִלּוֹת אֹרֶךְ ה' הַשּׁוֹכֵן בְּנִשְׁמָתוֹ, שֶׁכֵּאֲשֶׁר אָדָם בֹּא לִידֵי נִסְיוֹן שֶׁל עֲבוּדָה זֹרָה, אִזִּי מִתְּעוֹרֶרֶת הַנִּשְׁמָה "וּפּוֹעֶלֶת פְּעוּלָתָהּ בִּכְחַד ה' הַמְּלוּבֵשׁ בָּהּ... חֲכָמָה שֶׁבְּנִפְשׁ הָאֱלֻקִּית שֶׁבָּהּ מְלוּבֵשׁ אֹרֶךְ אֵין סוֹף ב'ה', [וְאִזִּי] הִרִי כָל הַקְּלִיפּוֹת בְּטָלִים וּמְבוֹטְלִים וְהָיוּ כְּלֵא הָיוּ מִמֶּשׁ לִפְנֵי ה'". הִרִי שֶׁלְּצוֹרֵךְ עֲבוּדָתָם שֶׁל הַחֲשֻׁמוֹנָאִים, שֶׁדִּרְשָׁה מִסִּירוֹת נֶפֶשׁ רַבָּה, נִדְרֵשׁ עֶזֶר וְסִיעוּ מִלְּמַעֲלָה - "מִתְּחִילָתָהּ".

(רְשִׁימוֹת חוֹבֶרֶת כֶּכָּה)

בֶּן יוֹחָנָן

כֶּשֶׁם שֶׁ"בֶּן חוֹרִין" פִּירוּשׁוֹ אָדָם בִּמְצַב שֶׁל חִירוֹת (וְכֵן "בֶּן עוֹלָם הַבֶּא" - כִּי בֶּן יוֹחָנָן רוֹמְזוֹ לְהִיּוֹתוֹ בִּמְצַב וּבִמְדֻרָּגָה שֶׁל "יוֹחָנָן", עֲלֵיהָ אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ (בְּרֵכוֹת נז, א): "הִרְוָא יוֹחָנָן בְּחִלּוֹם נְסִי נְסִים נַעֲשׂוּ לוֹ").

בְּתַקּוּפַת חֲנוּכָּה הָיוּ יִשְׂרָאֵל בִּמְצַב רוּחָנִי יָרֹד בִּיּוֹתֵר כִּידוּעַ, וְעוֹד יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בְּתַקּוּפַת פּוּרִים, שֶׁהִרִי חֲטָא יִשְׂרָאֵל בְּתַקּוּפַת פּוּרִים הִיָּה בֹּאוּפֵן שֶׁ"הֵם לֹא עָשׂוּ אֵלָּא לִפְנִים" (מְגִלָּה יב, א), וְאִילוּ בְּחֲנוּכָּה טִמְאוּ הַיּוֹנִים גַּם אֶת לֶבֶם וּשְׁכֻלָּם (וְזֶהוּ הַרְמִזוּ בּוֹה שֶׁ"טִמְאוּ כָּל הַשְּׁמָנִים" (רָאָה לְהֵלֵן)), וְכִדֵּי לְהַתְּגַבֵּר עַל מִצַּב זֶה הִיָּה צוֹרֵךְ ב'נְסִי נְסִים" - "בֶּן יוֹחָנָן".

(שֵׁם)

בְּהֵן גְּדוּלָּה

"הַיּוֹנִים טִמְאוּ כָּל הַשְּׁמָנִים שֶׁבְּהִיכֵל, וְהַפִּירוּשׁ בּוֹה, שֶׁחֲכָמוֹת חִיצוֹנִיּוֹת הַתְּגַבְּרוּ, וְכִידוּעַ מַכַּת הַמִּתְּיּוֹנוֹת שֶׁהָיוּ אֵין בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

וּבַעֲבוּדָה בְּנִפְשׁ הָאָדָם - שֶׁשֶּׁכֶּל דִּנְפֶשׁ הַבְּהִמִּית, שֶׁכֵּל הָאָנוּשִׁי אֲשֶׁר בּוֹ, מִתְּגַבֵּר כָּל כֶּךְ עַד אֲשֶׁר הוּא מִטְמָא כַּח הַחֵב"ד שֶׁבְּנִפְשׁ, הֵינּוּ שְׂאִי אֲפֻשֶׁר לוֹ לְהַשִּׁיג וּלְהַרְגִישׁ עֲנִין וְהַשְׁגָּה אֱלֻקִּית, בִּהּ בִּשְׁעָה שֶׁכְּשִׁמְדִּיִּים עַל דְּבַר עֲנִין גִּשְׁמִי הִרִי הוּא מִשְׁכִּיל, מִבֵּין וּמִשִּׁיג אוֹתוֹ בְּטוֹב.

אֲבָל סוֹף סוֹף מוֹצֵאִים פֶּךְ אֶחָד שֶׁל שֶׁמֶן חֲתוּם בְּחֻתוֹתָם שֶׁל כָּהֵן גְּדוּלָּה וּמִמֶּנּוּ מֵאִירִים אֶת הַמְּנוּרָה דְּנֵר ה' נִשְׁמַת אָדָם.

דְּלִכְאוּרָה אֵינּוּ מוֹבֵן, דֹּאחֲרֵי יְרִידָה גְּדוּלָּה כּוֹז שֶׁנִּטְמָאוּ כָּל הַשְּׁמָנִים שֶׁבְּנִפְשׁוֹ, מֵהָ וּמִי יַעֲלֶה אוֹתוֹ מִבִּירָא עֵמִיקָתָא זֹו. וְכֹזֶה סִפְרוֹ רִז"ל דִּיד כָּהֵן גְּדוּלָּה בִּאֲמֻצָּע. דְּעֵינִין כָּהֵן גְּדוּלָּה הוּא כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּרַמְב"ם בְּהַלְכוֹת כָּלִי הַמִּקְדָּשׁ פֶּרֶק ה' הַלְכָּה ז': וְתַפְאֶרְתּוֹ וְכִבּוּדוֹ שִׁיְהִיָּה יוֹשֵׁב בַּמִּקְדָּשׁ כָּל הַיּוֹם כו' וְיִהְיֶה בֵּיתוֹ בִּירוּשָׁלַיִם - יִרְאֶה שֶׁלֶם - וְאֵינּוּ זֶה מִשֶּׁם. שֶׁבְּכָל אֶחָד בִּפְרֵט "כָּהֵן גְּדוּלָּה" הוּא נִקּוּדַת הַיְּהוּדוּת שָׁבוּ, יְחִידָה שֶׁבְּנִפְשׁ, שְׂאִינָה בְּלַעֲוֹמַתִּי זֶה וְלָכֵן הִיא תְּמִיד בְּשִׁלְמוֹת. אֲלֵא שֶׁאֲפֻשֶׁר שֶׁתִּהְיֶה בְּבַחֲיַנַת שִׁנְיָה, קוֹדֶם שֶׁבֹא לִידֵי נִסְיוֹן בִּאֲמוּנָה, וְכִמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּתַנִּיָּא פֶּרֶק יט.

וְהִנֵּה לְעוֹרֵרוֹ מִשְׁנֵתוֹ גַּם מִקּוֹדֶם שֶׁבֹא לְנִסְיוֹן הוּא עַל יְדֵי הַתְּקַשְׁרוּתוֹ בְּכָהֵן גְּדוּלָּה שֶׁבְּכִלְלוֹת, וְהוּא רֹאשׁ אֱלֻפֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא יוֹשֵׁב כָּל הַיּוֹם בַּמִּקְדָּשׁ וְאֵינּוּ זֶה מִשְׁלֵמוֹת הִירָאָה. וְהוּא נוֹתֵן לְכָל אֶחָד וָאֶחָד מִהַמִּתְּקַשְׁרִים בּוֹ פֶּךְ שֶׁל שֶׁמֶן שֶׁמִּמֶּנּוּ יִכּוֹל לְהַאֲיִר נֵר נִשְׁמָתוֹ אֶף שֶׁטִּימָאוּ מִתְּחִילָה אֶת הַשְּׁמָנִים".

(אֲגָרוֹת קוֹדֶשׁ, ב, אֲגָרַת שְׁטו)

(*) חֵלֶק מִהַדְּבָרִים הַמוֹפִיעִים בְּמִדּוֹר זֶה הוֹבֵאוּ כֵּאֵן כְּלִשׁוֹנָם מִתּוֹךְ הַמִּקְרוֹת, וְהֵם הַחֲלָקִים הַמוֹפִיעִים כֵּאֵן בְּמוֹדוּשׁ. הַחֲלָקִים הַמוֹפִיעִים בְּאוֹתִיּוֹת רְגִילוֹת קִצּוֹר וְעוֹבְדוֹ מִתּוֹךְ הַמִּקְרוֹת בִּידֵי מַעֲרֶכֶת אֹרֶךְ וְחִיּוֹת.

בְּשַׁעֲמֻדָּה מַלְכוּת יְיָ הָרִשְׁעָה

יין פירוש טיט (כלשון הכתוב (תהלים מ, ג) "מטיט היון", ובמצודות שם שהוא "הרפש שבקרקעית המצולה"), דיינו מים המעורבים בעפר, רמז לחכמה של צד הסטרא-אחרא, העומדת לעומת חכמת התורה עליה נאמר "אין מים אלא תורה".

כי הנה מצינו שנמשלה התורה לכמה דברים שונים (כגון לחם, יין, שמן ועוד), וכל אחד מהם מתאר גדר ותכונה מסוימת בתורה; ועל עניין ה"מים" שבתורה אמרו רז"ל (תענית ז, א): "למה נמשלו דברי תורה למים... לומר לך, מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה", היינו שהדוגמא של "מים" אינה על עצם עניין התורה, אלא על הביטול והשפלות הנדרשים מהאדם בלומדו תורה.

אבל כשלימוד התורה הוא רק בכח השכל, ללא ההתבטלות העל-שכלית הנדרשת מהאדם, הרי על זה אמרו חכמינו "לא זכה נעשה לו סם מיתה" (יומא עב, ב), כלומר שאם "לא זכה", שלא זיכך את חומריותו, הרי לימודו מעורב בעפר החומר, ואזי "נעשה לו סם מיתה" - "כי אדרבה, על ידי ידיעותי מתייהר ומתגאה, מצדיק מעשיו, מעות פסק דין וכו'... ואף שדברי תורה אינן מקבלין טומאה (ברכות כב, א), הרי אמרו נעשית לו - לו דוקא - סם מיתה".

וזהו שנמשל הדבר לטיט, "שאז, בדרך הטבע אין הצלה, וכמו שאמרו לעניין מלך סדום שבנס יצא מהבארות חמר (עיין שם בפירש"י ורמב"ן בראשית יד, י) - דכיון שגם שכלו (מים) מעורב בגשמיזתו, אם כן מאיזה טעם ישנה הנהגתו, והולך מדחי [אל דחי] וכו', ר"ל. וכמו שאנו רואין בבור טיט שהולכין וטובעין בו ר"ל מעט מעט".

(רשימות שם)

לְהַשְׁפִּיחַם תּוֹרַתְךָ וּלְהַעֲבִירָם מִחֲבִי רְצוֹנְךָ

"עיקר מלחמתם של היונים היתה נגד הרוחניות (האלקות) שבתורה ומצוות. דזהו לְהַשְׁפִּיחַם תּוֹרַתְךָ דוקא, שלהיונים לא היה איכפת (כל כך) שישאל ילמדו תורה, אלא רצו שלימוד התורה יהיה מצד השכל שבתורה, "כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים", ועל ידי זה "להשכיחם תורתך", להשכיח ח"ו מישאל שהתורה היא תורת השם.

ועל דרך זה במצוות, שמלחמת היונים היתה נגד האלקות שבמצוות, מה שהמצוות הם רצונו ית', דזהו לְהַעֲבִירָם מִחֲבִי רְצוֹנְךָ (חוקי דוקא ורצונך דוקא), דשני ענינים בזה: (א) שעל המצוות דעדות ומשפטים, להיותם מצוות שכליות, הסכימו היונים, ועיקר מלחמתם היתה נגד חוקים שלמעלה מטעם. (ב) בחוקים גופא, היו מסכימים אם קיומם הוא מצד איזו הסברה שכלית [כמו: שבודאי יש טעם להמצוא כמפורש ברמב"ם, להיותה ציווי ה' יתברך, אלא שהטעם הוא עמוק ביותר, אבל סומכים על מצווה המצוות שיש בזה טעם ושכל כו', ועיקר מלחמתם היתה נגד "חוקי רצונך", שקיום החוקים יהיה אך ורק מפני שזהו רצון השם, "חוקה חקקתי גזירה גזרתי" ו"אין לך רשות להרהר אחריה".

(לקוטי שיחות, לה, וישב-חנוכה)

גְּבוּרִים בְּיַד חַלְשִׁים וְרַכִּים בְּיַד מְעִטִּים

"יש מקום לעיון בזה, דאף על פי שבשעת שמד "יהרג ואל יעבור" בכל אופן - הרי זהו רק שאם כופים אותו לעבור על מצות התורה חייב למסור נפשו ולא לעבור;

וְטַמְאִים בֵּיד טְהוּרִים וְרִשְׁעִים בֵּיד צְדִיקִים וְזָדִים בֵּיד עוֹסְקֵי תוֹרָה

"כבר תמהו מפרשי התפילות... "לכאורה אין זה מפעולת הנס, דטומאה וטהרה ורשעים וצדיקים וזדים ועוסקי תורה אינם מענייני גבורה וחולשה לחשוב התגברות הטהורים על הטמאים לנס?"

...ויש לומר הביאור בזה: ידוע מדברי הימים ההם, שאף שהגזירות נגד דת ישראל ("להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך") נגזרו על ידי "מלכות יון הרשעה", שהם "גזרו גזירות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות כו'" (לשון הרמב"ם ריש הלכות חנוכה), מכל מקום היו כמה וכמה מבני ישראל (המתיוונים) שהצטרפו להיוונים (נוסף על אלה שעשו כן מפני האונס), ועד שמיעוט מבני ישראל נשארו שלמים בגלוי עם ה' ותורתו.

ואולי יש לומר, שהכוונה בשלשת ענינים אלו היא למתיוונים מבני ישראל, היינו, שנוסף על הנס שבני חשמונאי גברו על מלכות יון (באופן ד"מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים"), הנה עוד זאת, שנמסרו לידם גם ה"טמאים... ורשעים... וזדים" מבני ישראל גופא.

ולפי פירוש זה יש לבאר גם כן הא דנקט ג' תוארים אלו דוקא - כי הניגוד בג' דברים אלה שייך לאמיתתו רק בבני ישראל גופא (ולא בהיחם שבין ישראל לעמים)...

טַמְאִים בֵּיד טְהוּרִים - גדר טומאה וטהרה על פי הלכה שייך רק בישראל, כי הגוי אינו מיטמא, ובלשון הרמב"ם "הא למה זה דומה לבהמה שנגעה במת כו' ולא בטומאת המת בלבד אלא בכל הטומאות כולן אין העכו"ם ולא הבהמה מתטמאין בהן", שכוונת הרמב"ם באריכות לשונו היא, דזה שהעכו"ם אין מתטמאין, אין הפירוש בזה שרק נפקעו בפועל מדין טומאה, אלא

אבל לכאורה אין חיוב לצאת במלחמה נגד המלכות הרשעה שגזרה גזירות אלה.

ועוד זאת: בנדרון דידן הרי בני חשמונאי היו מעטים נגד רבים וחלשים נגד גיבורים (שעל פי טבע אין מקום שינצחו), ולא שייך לומר שהיו חייבים בזה על פי דין. דאף אם תמצוי לומר שהליכה למלחמה בכלל אינה בגדר מסירות נפש, כיון שזהו תוכן כל מלחמה, שמעמידים את עצמם בסכנה (ואם כן, בזה גופא שהתורה התירה הליכה למלחמה (אפילו מלחמת רשות) הופקע דין מלחמה מדיני מסירת נפש (ראה מנ"ח מצוה תכה. אבל ראה חמדת ישראל קונטרס נר מצוה אות צה מה שמבאר בדברי הרמב"ן דחשיב מצוה לשאול באורים ותומים גם במלחמת מצוה. ואכ"מ), מכל מקום, באופן זה, שאין מקום כלל בטבע שינצחו, הוי סכנה ודאית, ולכאורה אין היתר לצאת למלחמה כזו....

ויש לבאר זה על פי מה שכתבו הפוסקים (ר"ן שבת פרק במה טומנין (מט, א) ונמוקי יוסף סוף פרק בן סורר - הובאו בכסף-משנה לרמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ה סוף ה"א וברמ"א יורה דעה סימן קנז ס"א), שגם לדעת הרמב"ם שכל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג פירושו שאסור ליהרג כדי שלא יעבור, הנה "אם הוא אדם גדול וחסיד ירא שמים ורואה שהדור פרוץ בכך רשאי לקדש את השם ולמסור עצמו אפילו על מצוה קלה כדי שיראו העם ולמדו כו'" (לשון הכסף-משנה שם ה"ד)...

ועל פי זה יש לבאר מה שאומרים בנוסח "הנרות הללו", שהתשועות הנסים והנפלאות היו "על ידי כהניך הקדושים" ... שבזה מודגש שההיתר למסירות נפש כזו או הוא מחמת זה שהיו "כהניך הקדושים", והיה דינם כ"אדם גדול וחסיד ירא שמים", שמוסר נפשו בכל זמן ובכל אופן שהוא, גם כשאין על זה חיובי מסירות נפש על פי תורה.

ומטעם זה גופא נעשו לאבותינו תשועות נסים ונפלאות, כיוון שבכח הכהנים הקדושים והגדולים הגיעו במסירת נפש שלהם למעלה מהגדרת הטבע".

(שם)

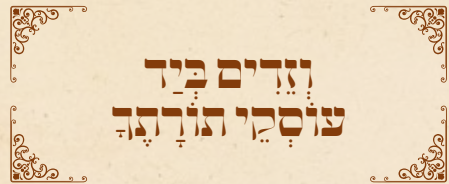
שאינם בגדר טומאה וטהרה... וכמו בהמה שאינה בגדר זה כלל.

רְשָׁעִים בִּיד צְדִיקִים - עניין הצדקות (והפכו) בבני ישראל תלוי בקיום תרי"ג מצוות שניתנו לישראל דוקא, מה שאין כן בני נח, שעניין הצדקות והרשעות הוא רק בקיום ו' מצוות שלהם, שהחילוק בין תרי"ג מצוות של ישראל ו' מצוות בני נח אינו רק במספר המצוות (ו' או תרי"ג) אלא הם שני סוגים שונים בהחלט...

זֵדִים בִּיד עוֹסְקֵי תוֹרָתָהּ - השם "עוסקי תורתך" שייד רק בבני ישראל, שהרי "עכו"ם שעוסק בתורה חייב מיתה" [דאף שב"נ חייבים ללמוד ההלכות ד"שבע מצוות דידהו" - מכל מקום אינם בגדר "עוסקי תורתך", שהם רק העוסקים בתורה ה' שניתנה לישראל דוקא], וכיוון שאין העכו"ם בגדר "עוסקי תורתך", הרי מובן, שאינם גם בגדר "זדים" המגדלים ל"עוסקי תורתך".

זה מגדיל ביותר את הנס - ומשתי הבחינות: הן נצחון המלחמה כפשוטו, וכמובן בפשטות גודל הנס כאשר מבני ישראל היו לצדם של היוונים, ומכל מקום נצחו ה"טהורים... צדיקים... עוסקי תורתך"; והן מצד רוחניות העניינים... דאף על פי שכמה מישראל לא היו ראויים לנס זה, מכל מקום התחשב הקב"ה עם המיעוט שהיו "טהורים... צדיקים... עוסקי תורתך" ועשה להם נס זה.

(לקוטי שיחות, ל, חנוכה ב)

הקשו המפרשים (ארחות חיים) (הלכות חנוכה אות כב), הובא בבית יוסף אורח חיים סימן תרפב) "למה אומר זדים בִּיד עוֹסְקֵי תוֹרָתָהּ, ולא אומר דבר והיפוכו כמו שאמר בכל האחרים?"

"נראה לומר ש"עוסקי תורתך" כאן היינו לא רק אלו ש"תורתם אומנותם", אלא כל לומדי תורה - גם בעלי

עסק הקובעים עתים לתורה, שכולם נקראים "עוסקי תורתך", וכדמוכח מזה שכל אחד ואחד מישראל חייב בברכות התורה, כולל הברכה "לעסוק בדברי תורה" (כפי נוסח אשכנז).

ועוד יש לומר, שהלשון "עוסקי תורתך" כאן לא בא להדגיש אופן ההתעסקות בלימוד התורה, אלא כולל גם עסק המצוות שהוא תכלית הלימוד (לימוד המביא לידי מעשה). וזהו שנקרא "עוסקי" (לא "לומדי"), כי "לומדי תורתך" היינו אלו הלומדים תורה, שזה שייד לשכלו והבנתו של האדם; מה שאין כן עסק בתורה מורה שהאדם בכל ענייניו וכוחותיו עסוק בתורה, והיינו כשלומד על מנת לעשות, באופן שכל עשיותיו בכל רמ"ח אבריו יהיו על פי הוראות התורה...

לפי הנ"ל גם בבא זו היא "דבר והיפוכו", ד"עוסקי תורתך" הם המקיימים את מצוות התורה, היפך ה"זדים", העוברים בזדון על ציווי התורה.

(שם)

היוונים לא הרסו את ההיכל, אלא שנכנסו וטמאו השמנים וכו'.

מלחמת היוונים אינה לפגוע לגמרי ב"היכל" של התורה ומצוות, אלא להכניס להיכל זה עצמו "יוונים", חכמות חיצוניות, ולהעמידם על אותה מדרגה של חכמת התורה.

וזהו "טמאו כל השמנים" - "שמן" הוא חכמה (כדאיתא בגמרא מנחות פה, ב: וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה - מאי שנא תקועה? אמר רבי יוחנן: מתוך שרגילין בשמן זית חכמה מצויה בהן). אפילו כשמניחים ללמוד חכמת התורה, אלא שמניחים גם ל"יוונים" להיכנס פנימה אל היכל התורה - זהו "טמאו כל השמנים" ויש צורך במסירות נפש כדי לא לאפשר זאת.

(לקוטי שיחות, ב, חוספות, חנוכה)

וְהִדְלִיקוּ אֶת מִקְדָּשְׁךָ

עיקר השתדלותם של היוונים בבית המקדש היתה לגרום טומאה, וטעם הדבר, כי "ענין הטומאה והטהרה כולו למעלה מהשכל, כדאיתא במדרש (מדרש רבה ריש פרשת חוקת): "אמר הקב"ה חוקה חקקתי גזירה גזרתי ואי אתה רשאי לעבור על גזרתי" - אין כל ביאור שכלי לכך שמת מטמא והמקוה מטהר, אלא כך היא גזירת הבורא ברוך הוא, שאין בני ישראל רשאים לשנות ממנה".

התנגדותם של היוונים היתה דווקא לעניינים אלו שלמעלה מהשכל, "וכיון שטומאה היא ענין שהוא נעלה לגמרי משכל האדם, על כן נלחמו היוונים נגדו וטמאו כל השמנים שבהיכל".

(אוצר לקוטי שיחות, ו, חנוכה א)

וְהִדְלִיקוּ נֵרוֹת בְּחִצְרוֹת קִדְשְׁךָ

ידועה השאלה: למה נאמר "והדליקו נרות בחצרות קדשך" - והרי מקום המנורה הוא (לא בחצר המקדש, כי אם) בפנים, בהיכל?

ויש לומר ש"חצרות קדשך" אכן אינו נסוב על ההיכל, אלא על העזרה וסביבות ירושלים שנקראים בכתוב (ישעיה סב, ט) "חצרות קדשי", ובאמירת "והדליקו נרות בחצרות קדשך" אין הכוונה לנרות המנורה, אלא לנרות שהדליקו באותם ימים בחצר המקדש ובסביבתו כשבח והודיה לה', שהרי אחת הדרכים

לבטא עניין של הילול לה' היא על ידי נרות, וכמו שנאמר "באורים כבדו ה'" (וכן מובא להלכה לגבי נרות בית הכנסת). ואמנם מצינו שבשמחת בית השואבה היו מדליקים "מנורות של זהב" בעזרת הנשים (שהאירו את כל ירושלים) לבטא את השמחה הגדולה של שמחת בית השואבה.

ולפי זה, וְהִדְלִיקוּ נֵרוֹת בְּחִצְרוֹת קִדְשְׁךָ אינו נסוב על מה שלפניו ("ופנו... וטהרו"), אלא על מה שלאחריו - "להודות ולהלל לשמך הגדול", היינו, ש"הדליקו נרות כו' ו(ג) קבעו שמונת ימי חנוכה אלו (כדי) להודות ולהלל כו'".

(אוצר לקוטי שיחות, ג, חנוכה ג)

בְּהִדְרוֹת וְהִלָּל

ביאור כפל הלשון "להודות ולהלל":

"הודאה" פירושה ביטול הדעה האישית, וכמו "מודים חכמים לרבי מאיר", שאף על פי שסברתם היא שלא כרבי מאיר, מכל מקום במקרה מסויים הרי הם מקבלים את דבריו ומודים שהצדק עמו ושלא כשיטתם.

אמנם ענין "הלל" פירושו גילוי, וכמו "בְּהִלּוֹ נרו" (איוב כט, ג, וראה תורה אור סוף ד"ה בכ"ה בכסלו).

ופירוש הדברים בעבודת ה': "הודאה" היא אמונה בה' באופן שהאדם אינו מבין ומשיג את הדברים בשכלו; ולאחר שהגיע האדם למדרגה זו צריך גם "להלל", להגיע להבנה והשגה, כדי שהדברים יאירו במוחו בבחינת גילוי.

(אגרות קודש שם)

שְׁמֶךָ הַגָּדוֹל

שְׁמֶךָ הַגָּדוֹל הוא למעלה מ"שמך" סתם, וכמבואר בהקדמת השל"ה, שעל זה איתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק ג) "עד שלא נברא העולם היה הוא ושמו בלבד", שזהו אור אין סוף שלפני הצמצום.

"והענין הוא, דעל ידי עבודתם של בני חשמונאי הגיעו והמשיכו מבחינה נעלית זו, כי הנצחון במלחמה זו הי' על ידי מסירת נפש, מסירת הרצון, שאינו מתחשב בשום חשבונות ולא איכפת ליה מה שהוא באופן של מעטים כנגד רבים וחלשים נגד גבורים, דהיינו שהגם שעל פי חשבון אינו רואה איך יוכל לנצח את חושך העולם, ובפרט בידעו שהוא מעט וחלש ברוחניות, ובכל זאת הרי הוא מוסר את נפשו..."

דהנה, מכיון שהיוונים הסכימו על לימוד התורה וקיום המצוות מצד החכמה והשכל, הרי בכדי לנצח מלחמה זו, אין מספיקה העבודה שעל פי טעם ודעת, מכיון שטימאו גם את כל השמנים שבהיכל, היינו גם הענינים דקדושה (...) הקשורים עם טעם ודעת.

ונצחון המלחמה הוא על ידי העבודה דמסירות נפש דוקא, דענין המסירות נפש היא העמידה בתוקף נגד כל המונעים ומעכבים, תוקף עצמי שלמעלה מהשכל לגמרי, וכמו המסירות נפש על קידוש השם, שאינה מצד איזו סברא שכלית, כי על אהבה נתבאר בתורה הטעם, שהוא "לאהבה את ה' אלקיך כי הוא חייד" (דברים ל, כ), אבל אין זה טעם על מסירת נפש, כיון שהטעם הוא "כי הוא חייד", והרי מסירת נפש הוא להשליך חייו מנגד. אלא הענין הוא שאין שייך טעם ושכל על מסירת נפש, כי המסירת נפש נלקח מבחינה שלמעלה מן הדעת.

וזה בא מצד ההתקשרות דעצם הנשמה, בחינת "יחידה ליחדך", דענין התקשרות עצמית הוא שאי אפשר כלל להיות באופן אחר ח"ו. ומכיון שבבחינת היחידה אין שייך שום פגם וטומאה ח"ו (בדוגמת הפך אחד של שמן שהיה חתום בחותמו של כהן גדול, שאין החיצונים יכולים ליגע שם), הנה על ידי העבודה דמסירת נפש שמצד היחידה, על ידי זה דוקא מנצחים את המלחמה.

ועל ידי שעבודתו היא בבחינת יחידה, הרי תנועה זו מקשרת אותו למעלה גם כן עם בחינת "יחיד" שלמעלה מהצמצום, בחינת "שמך הגדול" דייקא.

(מאמר ד"ה בכ"ה בכסלו תש"מ)

שְׁמֶךָ הַגָּדוֹל

נחיות הרב הנסיב איתתא

המעבר מעולם הישיבה לעולם הנישואין
באספקלריא אמתית של תורה וחסידות

גרשם מתוך דברי הגה"ח רבי חיים שלום דייטש שליט"א לפני התנים ואברכים

כשמגיע תלמיד ישיבה מן המניין לפרק "האיש מקדש", הריהו בא קצת במבוכה, ולא אחת אינו יודע היכן למקם מצוה זו שהוטלה עליו פתאום בתוך עולמו התורני והרוחני. דווקא עבור התלמיד השוקד על תלמודו בבית המדרש ומוצא בכך סיפוק ועונג, הרי הנישואין - הגוררים עמם שינוי מוחלט של כל צורת החיים - מהווים למעשה מעין הפרעה.

ואמנם, כמי שהודרך וחונך כי שאיפתו של בן תורה היא "שבתי בבית ה' כל ימי חיי" - לשקוד על תלמודו ולהתעלות בתורה וביראת שמים, לעתים נדמה שתפקיד הנישואין בתוך תכלית זו אינו מוגדר כהלכה ואינו משתלב היטב בתוך התפיסה החינוכית הכללית.

אמנם מובא בפוסקים¹ כי הנישואין מביאים ללימוד תורה בטהרה ללא התגברות היצר, אולם דעת לנכון נקל כי אין בעניין זה כדי לבאר את עומק התפקיד של הנישואין בחיי האדם ובעבודתו את קונו, שהרי פשוט שלאמתו של דבר אותה התגברות היצר באה מצד הצורך שהטביע הקב"ה באדם לשאת אשה, ולא להפך.

עלינו למצוא אפוא את ההסתכלות הנכונה על חובת האדם בעולמו ועל משמעות חייו, באופן שלא יותיר את מושג הנישואין כנטע זר או כפרט צדדי בעבודה הרוחנית, אלא כעניין מרכזי ומהותי ביותר בהתאם למקום שתופסים הנישואין בפועל בחיי האדם, וכמקרא מלא שהביא הטור בתחילת אבן העזר כיסוד למצוות הנישואין:² "לא טוב היות האדם לבדו, אעשה לו עזר כנגדו".

1. ראה להלן הערה 3.

2. וכבר שק"ט בראשונים ואחרונים אם הנישואין אינו אלא פרט ו"היכי תמצוי" למצות פריה ורביה, או שהיא מצוה בפני עצמה, ואכ"מ.

אשית יש להרחיב מעט אודות ההבדל בין מצות הנישואין לכל שאר המצוות.

רובן ככולן של המצוות המעשיות נוגעות למעשים מסוימים שעל האדם לבצע בזמנים ידועים או בהזדמנויות ידועות. בזה נבדלות מצוות אלו מהמצוות התלויות במחשבה, שהן מצוות תמידיות הנוגעות לעצם חיי האדם, להשקפת עולמו ולרגשי לבו.

והנה, מצוה זו של נישואין היא לכאורה מצוה מעשית ולא מהמצוות התלויות במחשבה, ומכל מקום הרי היא מצוה הנוגעת לעצם חיי האדם. אין זו פעולה חד-פעמית, או אפילו פעולה השבה ונשנית בכל יום כקריאת שמע ותפילה - שכמוהן כהקרכת התמיד, ש"התמדתה" מתבטאת בכך שיש לעשותה בכל יום ויום - אלא זו מצוה שמשנה את כל מהלך החיים ולמעשה את זהותו של האדם, ההופך מאיש פרטי החי לעצמו לאדם המנהל חיים משפחתיים משותפים.

ואמנם, דברי הגות רבים נאמרו במשמעותה של מצוה זו, מהיבטים שונים, אך מאחר שמדובר, כאמור, במצוה כה יסודית המחוללת שינוי בעצם חיי האדם, קשה להסתפק רק בהסברים המוצאים בה תועלת פרטית כלשהי. הרי אילו מטרת הנישואין היתה רק, לדוגמא, כדי להרגיל את האדם לחיי נתינה - ניתן היה להשיג מטרה זו באמצעות נתינת צדקה בשופי או עיסוק בכל עניין סיוע לזולת, מבלי לשעבד לשם כך את עצם החיים.

להלן ננסה אפוא להציג את ההשקפה הכוללת על מהלך חיי האדם, הן על שנות לימודיו בישיבה והן על שנות הנישואין, כפי שהיא עולה מתוך משנת החסידות, מדברי הבעש"ט, בעל התניא ותלמידיהם הקדושים.

חתן - נחיתה וירידה

בעל התניא מרבה להביא בעניין הנישואין את דברי הגמרא (יבמות סג, א) "חתן - נחות דרגא ונסבי איתתא". משמעות מאמר חז"ל זה היא כפירושו המילולי: על האדם להוריד את עצמו מדרגתו כדי לשאת אשה, ולכן הוא נקרא "חתן", לשון נחיתה וירידה.

[דברים אלו עומדים בניגוד לתפיסה הרווחת בכמה מקומות שמטרת הנישואין היא להביא את האדם לידי "שלמות", במובן הפשוט של שלמות אישית, שכן החתונה היא בעצם ירידה, אלא שהיא מביאה לעלייה מצד אחר, וכפי שיבואר להלן].

וטעם הדבר מובן אף הוא בפשטות:

מצבו הטבעי של בחור טרם נישואיו הוא, על פי הסדר האמור במשנה (אבות סוף פ"ה), "בן חמש למקרא, בן עשר למשנה, בן חמש עשרה לגמרא". ועל פי המבואר בהלכות תלמוד תורה, הנה כל עוד אין עול הפרנסה מוטל עליו, אין לו שום פטור מחיוב תלמוד תורה³, ועליו לנצל את כל זמנו ללימוד התורה.

מובן, אם כן, שבחור הממלא את תפקידו כראוי נמצא בדרגה רוחנית נעלית ביותר, כאשר כל מוחו ולבו מסורים ונתונים לשינון התורה ולהבנת עמקי נתיבותיה, הן בשעת לימודו, והן בעת עסקו בצרכיו הגופניים כאכילה ושתייה וכו', שאף אז ראשו תפוס במחשבות של דברי תורה.

אמנם בבואו להקים בית בישראל, הרי הוא מתחייב מיד בשטר הכתובה "אנא אפלא ואוקיר ואיזון ואפרנס וכו'", ובהכרח שלא יוכל לעסוק בתורה באותה מידה שעסק בה טרם נישואיו, ובלשון חז"ל⁴: "ריחיים על צווארו ויעסוק בתורה"!!

אם כן, על פי התורה, מהווים הנישואין בהכרח ירידה רוחנית ביחס למצבו של האדם טרם נישואיו. זהו פירוש דברי הגמרא "נחות דרגא ונסבי איתתא".

תכלית הבריה - דירה בתחתונים

אם כן, מהי כוונת הקב"ה בהביאו את האדם בהכרח למצב של ירידה? ומדוע אין התורה מאפשרת למי שעוסק בה כראוי⁵ להמשיך ולהגות בה ללא כל טרדות?

3. ראה בארוכה קידושין כט, ב. טור ושו"ע יו"ד סי' רמו ס"ב. הלכות תלמוד תורה לרבנו הזקן, ריש פרק ג. וש"נ.
4. קידושין שם. וראה רמב"ם הל' תלמוד תורה פ"א ה"ה.
5. מלבד יחידי סגולה כבן עזאי - ראה הל' ת"ת שם.

אין זאת אלא שבעניין זה טמון יסוד עיקרי בתכלית בריאת האדם וירידתה של הנשמה לעולם הזה:

ידועים דברי רז"ל בכמה מקומות⁶, שתכלית בריאת העולם הזה הוא שנתאוה הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים. והאריך בספר התניא פרקים לה-לח לבאר כיצד תכלית זו מתממשת דווקא על ידי קיום מצוות מעשיות הנעשות בכח הגוף הגשמי, ודווקא על ידי העלאת ותיקון הדברים הגשמיים, וזהו הטעם לכך שאפילו מצוות שבמהותן הן "עבודה שבלב" כקריאת שמע ותפילה, או עבודת המוח כלימוד התורה, אין אדם יוצא בהן ידי חובתו אלא כשמוציאן בפה דווקא.

סיבת ירידת הנשמה להתלבש בגוף הגשמי היא כדי להשיג בכך מטרה חיובית - לא רק כדי שהנשמה תתגבר על הגוף ותקיים מצוות למרות כבדות החומר הגופני, ולא תלך אחרי נטיותיו ותאוותיו, אלא בכדי לזכך אותו ולהעלות את כוחות הגוף לקדושה, ובלשונו שם: "וכל ניצוץ [נשמה] לא ירד לעולם הזה אף שהיא ירידה גדולה ובחינת גלות ממש... אלא ירידתו לעולם הזה להתלבש בגוף ונפש החינית הוא כדי לתקנם בלבד", עיין שם בארוכה.

וכן הוא גם ביחס לכללות חיי האדם:

תכלית הכוונה בבריאת האדם היא לא רק בהיותו יושב באהלה של תורה, מנותק מהוויות העולם ופרוש מעסקיו, כשגם החברה הסובבת אותו מורכבת רק מבני הישיבה ויושבי בית המדרש, ומשאו ומתנו עמהם אינו אלא בדברי תורה ועבודת השם; אלא דווקא בנושאו אשה, ובקיום "ציורי חכמים שיהיה אדם מכבד את אשתו יותר מגופו ואוהבה כגופו... מרבה בטובתה כפי ממונו... ויהיה דיבורו עמה בנחת" (רמב"ם הלכות אישות פט"ו הלכה יט), ובעמדו בהתחייבותו בשטר הכתובה "אנא אפלא ואוקיר ואסובר ואיזון ואפרנס ואכסי יתיכי... כאורח כל ארעא" - כאשר חיים אלו מתנהלים בדרך הנכונה והראויה על פי התורה, מתוך דבקות בבורא יתברך, כמאמר החכם מכל אדם "בכל דרכיך דעהו", ותוך חיבור תמידי למרות כל הקשיים והנסיונות לדברי התורה

6. תנחומא נשא טז. ועוד.

וללימודה⁷ אשר "הם חיינו ואורך ימינו" - הרי הוא מקדש ומרומם את החיים הגשמיים, ועושה דירה ומשכן לה' יתברך בביתו ובמשפחתו, במשאו ובמתנו ובכל הליכותיו. ודווקא בזה הוא מגשים ומשלים את כוונת ותכלית בריאתו.

עליה לצורך ירידה לצורך עליה

אלא שאם כן, יש לשאול לאיך גיסא: מדוע דווקא מצוה כה חשובה ויסודית נדחית עד לאחר כמה וכמה שנים (כדברי חז"ל "בן שמונה עשרה לחופה") ואינה מקיימת כשאר כל המצוות מיד בהיכנס הנער למצוות?⁸

ובסגנון אחר:

אם התכלית היא לחיות חיי קדושה דווקא מתוך קשר ומגע לעולם החומר - מדוע נקבע מסלול חייו של האדם באופן כזה, שתחילה הוא חי חיים של ניתוק מהוויות העולם, בעודו שקוע באופן מוחלט בלימוד תורה ובהתעלות רוחנית, ואז עליו להפוך בבת אחת את צורת חייו ולרדת ברמתו הרוחנית באופן קיצוני? הלא מוטב היה אילו לכתחילה היה האדם מנהל את חייו, לפחות מיום היכנסו לגיל מצוות, באופן של שייכות מסוימת להוויות העולם, ובכך היו נחסכים ממנו תנודות וטלטלות נפשיות? אך כאן טמונה כוונה עמוקה באופן וסדר חיי האדם על פי התורה:

מטרת העבודה בעולם הזה הגשמי היא לרומם את העולם ולהעלותו לקדושה. והנה, האדם מצד טבע תולדתו נמשך הוא לגשם ולחומר, לעומת החיבור אל הקדושה שאינו בא באופן טבעי אלא מתוך יגיעה רוחנית תמידית. ולכן, אילו המגע הראשוני שלו עם העולם היה נעשה ללא הכנה מוקדמת, אזי הקשר עם הוויות העולם היה בא מתוך התפיסה הטבעית והחומרית שלו, וממילא לא היה פועל בעולם כל הזדככות ועליה, אלא אדרבה - החיבור בין האדם לעולם היה מחזק את הצד החומרי של שניהם, ובמקום שהאדם יפעל בעולם עליה, היה העולם מוריד אותו ומשקיע אותו בעמקי הגשם והחומר.

7. כמבואר בגמרא, רמב"ם ושו"ע שם.

8. כמו שהקשה בחלקת מחוקק אבן העזר סי' א ס"ק ב.

ולכן, לפני גישתו של יהודי לעבודה עם העולם הגשמי, עליו להתעלות בעצמו לתכלית הרוחניות, ואז, מתוך שיא הזיכוך והטהרה, הוא יפנה לעסוק במילי דעלמא. במצב כזה, כאשר הוא יורד אל העולם "מלמעלה למטה" - "נחות דרגא ונסיב איתתא" - הרי עסקו בכל דבר גשמי לא יהיה אלא במטרה להעלותו מהגשם אל הרוח.

ולכן, שנים מספר לפני נישואיו על האדם להשקיע את עצמו לגמרי בלימוד התורה בכל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, עד שלא יהיה לו כל חפץ אחר בעולם (ובכלל זה, כמובן, גם כל התעסקות שהיא בענייני שידוכים), ואז, דווקא מתוך מצב נעלה ומרומם זה, הוא יפנה לעסוק במצות הנישואין, הדורשת ירידה אל העולם הזה וענייניו, אך לא מצד החיבור והיחס הטבעי של האדם אל הדבר, אלא דווקא מכח המטען הרוחני שאסף בכל שנות הלימוד בישיבה, מתוך מטרה למלא את הכוונה העליונה שבבריאת העולם, והיא - לעשות לקב"ה דירה בתחתונים. כך החיבור שלו לענייני העולם יהיה בכיוון העליה למעלה, וימלא את תכלית מטרת בריאתו וירידתו לעולם.

דור המדבר

על שתי תקופות אלו בחיי האדם למדים אנו מ"דור המדבר".

צורת החיים במדבר שונה מן הקצה אל הקצה מצורת החיים הנדרשת (על פי התורה) בארץ ישראל:

בהיותם במדבר היו בני ישראל פנויים לגמרי מכל טרדות הפרנסה, ולא היו להם כל דאגות באשר למזונם וצרכיהם ההכרחיים. הם ניזונו מהמן שירד עליהם משמים והרוו את צמאונם מבארה של מרים שהלכה עמם בכל מסעיהם; אף לבושיהם היו גדלים עמהם, ואפילו נקיון וגיהוץ הבגדים היו נעשים על ידי ענני הכבוד. מובן אפוא שראשם היה פנוי לגמרי ללימוד התורה ללא שום הפרעה, ואכן על תקופה זו אמרו חז"ל⁹ "לא ניתנה תורה (לידרש) אלא לאוכלי המן".

לעומת זאת, בכניסתם לארץ ישראל התחייבו בני ישראל במצוות התלויות בארץ, שעיקר עניינם

9. מכילתא שמות טז, ד. ילקוט שמעוני שם.

הוא בעבודת השדה, כתרומות ומעשרות, שמיטה ויובל, ביכורים ומתנות עניים וכדו' - היינו שעל פי התורה התחיל אז סדר חדש, שלפיו יש לעמול על מנת להתקיים, ובלשון הפסוק (ריש פרשת בהר) "שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואספת וגו'" - מצב שלכאורה מונע מהאדם להיות שקוע באופן מוחלט בלימוד התורה, וכדברי הגמרא בברכות¹⁰ "אדם חורש בשעת חרישה וכו' תורה מה תהא עליה" (ואף על פי כן, הכרעת הגמרא היא "הנהג בהם מנהג דרך ארץ").

וגם כאן נשאלת אותה השאלה: אם המטרה הסופית היא הכניסה לארץ ישראל, מדוע נדרשה "תקופת ביניים" זו של שהיה במדבר?

אלא שכדי למלא את הכוונה האמיתית, שהיא לעסוק ב"מנהג דרך ארץ" לא מפני שכן היא דרכו של עולם, אלא כדי לעשות את העולם לדירה לו יתברך, יש צורך תחילה להתעלות ולהתנתק מחומריות וגשמיות העולם, כך שהכניסה לארץ ישראל תהיה לא מתוך חיבור טבעי להוויות העולם¹¹, אלא מתוך דבקות באלקות, ואך ורק בשביל למלא את כוונתו יתברך יעסקו ב"מנהג דרך ארץ" בשביל לרוממו ולהעלותו לקדושה¹².

גם כאן רואים אנו את שתי הצדדים:

מצד אחד התורה קבעה את הסדר, שתחילה יש ללכת במדבר ורק אחר כך להגיע אל המטרה - הכניסה לארץ ישראל.

מצד שני, אנו מוצאים שהמרגלים העדיפו להישאר במדבר, ומבואר (לקוטי תורה דרושים לפרשת שלח. אוצר לקוטי שיחות שיחה ד לפרשת שלח) שעומק טענתם היה כי טוב להמשיך את סדר

10. לה, ב.

11. וזהו עומק דברי הכתוב "ולא נחם אלוקים דרך ארץ פלשתים... כי אמר אלוקים פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבו מצרימה, ויסב אלוקים את העם דרך המדבר וגו'" - שלולא ההכנה הרוחנית במדבר, היו בני ישראל באים לארץ ישראל מצד החומריות שבה, והיו שוקעים שוב בטומאה, כמו ששקעו במצרים.

12. ולכן הקדימה התורה לפני "שש שנים תזרע שדך" ואמרה "כי תבואו אל הארץ... ושבתה הארץ שבת לה" - אף שעל פי הסדר, תחילה עובדים את האדמה שש שנים ורק אחר כך באה שנת השמיטה - כי בכך מבהירה התורה את המטרה של עבודת הארץ, להעלותה לה, "שבת לה".

של האדם בעולם, באמצעות הקמת משפחה וניהול חיים הדורשים נשיאה בעול, בדרך התורה ומתוך קדושה; ולכן עליו "להתגבר" על השאיפה הטהורה להישאר רק בדל"ת אמות של תורה וקדושה כדי למלא את רצון הבורא אשר "נתאוה להיות לו ית' דירה בתחתונים".

דווקא באופן זה, כאשר ירידה זו של "נחות דרגא ונסיב איתתא" אינה נעשית ברצון ובחשק הבאים מצד החיבור הטבעי אל העולם הגשמי, אלא כהמשך של בית המדרש, ועל מנת להמשיך את הקדושה אל עולם המעשה כדי למלא את כוונת הבריאה - זוכה האדם להעלות ולרומם את חיי הגשמיים ולעשותם דירה ומשכן לשכינה, ובכך להשלים את כוונת הבריאה.

מכך מובן גם שמטרת החתונה אינה להביא את האדם לידי שלמות אישית ולעשותו "מציאות חשובה" יותר ממה שהיתה לפני הנישואין, אלא אדרבה, החתונה היא ירידה, "נחות דרגא", עבור תלמיד הישיבה, וכך עליו לראות אותה - כשם שירידת הנשמה מהעולם העליון אל הגוף הגשמי היא ירידה עצומה עבורה, אולם דווקא על ידי ירידה זו היא משלימה ומגשימה את כוונת בריאתה, ובכך מגיעה סוף סוף גם לשלמותה שלה. כך גם בענייננו - על ידי הנישואין מגשים את האדם את ייעודו ואת תכלית בריאתו, וזוהי ה"שלמות" המתקבלת כתוצאה מן הנישואין.

גישה זו עשויה לסייע גם בהמשך הנהגת הבית מתוך שלום ואחוזה, כאשר החתן אינו מצפה מבת זוגו להשלים את מציאותו ולשרת את רצונותיו ושאיפותיו, אלא להפך, הוא מתמקד בהשפעה וירידה אליה מתוך "נתינה" גמורה ללא מטרת קבלת תועלת כלשהי.

ואמורים הדברים גם בעניין הכניסה לתקופת השידוכים, שכאשר הגישה היא "נחות דרגא", והחתן המיועד מבין שאינו מתחתן כדי "לנפח" את מציאותו - או בסגנון נפוץ יותר: לא כדי "לקבל" אלא כדי "לתת" - אזי לא ילך בגדולות ובנפלאות דווקא, ולא יבקש דווקא את ההצעות העושות את הרושם הנכבד ביותר... ויועיל הדבר גם להצלחת נישואיו, שעל ידי כך "יתקבל עליה", כדברי רש"י בגמרא שם.

החיים כפי שהוא במדבר, ולעסוק בתורה ללא הפרעות, מלהיכנס לארץ ישראל, שם יהיו בני ישראל עסוקים וטרודים על המחיה ועל הכלכלה. וזו היתה כוונתם באמרם שארץ ישראל היא "ארץ אוכלת יושביה", היינו מבחינה רוחנית, אופן החיים בארץ ישראל לא יאפשר להמשיך להיות באותה דרגה רוחנית בה היו במדבר. ולכן הביאו עמם מפרי הארץ, להראות כיצד החומריות בארץ ישראל תופסת מקום רב.

והנה, יהושע וכלב בתשובתם לטענות המרגלים, לכאורה לא התייחסו ישירות לגוף טענותיהם¹³, אלא השאירו את טענותיהם צודקות, ורק אמרו ש"אם חפץ בנו ה', והביא אותנו וגו' אך בה' אל תמרדו וגו' וה' אתנו אל תראו".

אלא שתשובתם מכוונת כלפי הטעות הנ"ל של המרגלים:

אם הגישה לארץ ישראל היא מתוך שאיפה לתועלת אישית, אזי בהחלט יש חשש לירידה רוחנית ושקיעה בחומריות העולם הזה; אבל כאשר הגישה לארץ ישראל היא מצד "חפץ ה'" - כדי למלא את כוונתו יתברך בבריאה, הרי ההצלחה מובטחת, והעיסוק בענייני העולם יהיה על מנת להעלות את החומריות ולעשות את העולם לדירה לו יתברך!

שמחת חתן

נמצאנו למדים אפוא, שהגישה של כל בחור לקראת החתונה וההכנות אליה צריכות להכיל שני ניגודים:

מצד רצונו האישי, אכן טובה השאיפה להישאר בעולם שכולו רוחניות והתנתקות מכל קשר לצרכי העולם; מצדו, הוא היה נשאר ללמוד בישיבה כל ימי חייו.

אולם עליו לדעת, כי ימים אלו שבהם היה פרוש לחלוטין מעסקי העולם הזה היו ימי הכשרה והכנה אל התקופה שבה יגשים את ייעודו האמיתי

13. דלכאורה, הרי מה שחשבו שארץ ישראל "אוכלת יושביה" היה מחמת טעות, שהיה זה נס מיוחד שעשה הקב"ה כדי שיהיו טרודים באבלם כמבואר בגמרא וכמובא ברש"י על הפסוק. ואם כן, למה לא גילה כלב את האמת שמאחורי טענת ארץ אוכלת יושביה?

החתן העליון

בפירוש הנוסח ב"ברכה אחריתא" משבע הברכות "אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה", פירש הצמח צדק (נדפס בתורת שמואל תרל"ד ע' טז), ש"ענין השבח הוא מה שברא למטה חתן וכלה כדוגמת שיש למעלה חתן וכלה, דכמו שיש למעלה בחי' חתן.. ברא למטה בעולם העשיה ג"כ בחי' חתן וכלה, ולא עוד אלא שעל ידי חתן וכלה שלמטה מעוררים בחי' חתן וכלה שלמעלה".

את עניין ה"חתן" למעלה, מפרש בעל התניא בדרוש המתחיל "להבין ענין שמחת חתן וכלה" (מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ג ח"א ע' קב), וזה לשונו:

חתן נקרא למעלה קודשא בריך הוא, פירוש, כשאין סוף ב"ה משפילי בתוך שמים וארץ להחיות את הנבראים בבחינת ממלא כל עלמין, אז נקרא חתן, שזהו לשון חות דרגא; שהוא שפלות גדול אליו שישפיל את עצמו להחיות בבחינת ממלא כל עלמין, כי אין סוף ב"ה הוא מרום ומתנשא, שהוא קדוש ומובדל מן העולמות כדכתיב אני הוי' לא שנית, ששואה קמיה בין קודם שנברא העולם ולאחר שנברא כו', ולכך הוא שפלות גדול שישפיל את עצמו להחיות בבחינת ממלא כל עלמין, ולכך נקרא בשם חתן, שהוא לשון שפלות, חות דרגא כנ"ל.

הטעם לכך שהקב"ה משפיל את עצמו להוות את העולמות התחתונים, מבואר אף הוא בכתוב "לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו", ש"אדם" כאן פירושו כלשון הכתוב (יחזקאל א, כו) "ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם", כפי שמבאר בעל התניא בתורה אור על פסוק זה, וזה לשונו:

פירוש וענין "היות האדם לבדו", היינו... שאז היה הכל בבחינת ביטול, כמו שהוא למעלה בבחי' יחודא עילאה, דכולא כלא חשיבי כאין ואפס, וזהו "היות האדם לבדו", רצונו לומר שהיה הכל בביטול אליו ית'.

"אעשה לו עזר כנגדו" - שיהיה עזר וסיוע מבחינת "כנגדו" דוקא, דהיינו מבחינת הצמצום וההסתר, המגדל להתפשטות ההארה, שמחמת זה מתהווה הגוף ונפש הבהמית שהם בחי' "יש" ונפרדים, ומזה דוקא יהיה העזר... וכמו שכתוב "צחוק עשה לי אלקים", שעיקר הצחוק והתענוג לעתיד לבוא, "ישמח ה' במעשיו", נמשך מ[הצמצום ד]שם אלקים וכו'.

הרי שעניין הנישואין בעולם הזה נובע ומשתלשל ממקורו בעולם העליון, ש"חתן" פירושו ירידה למטה, שהקב"ה משפיל עצמו כביכול להשפיע לעולמות, אלא שהדבר נעשה לאותה מטרה של תיקון ועליה, שדווקא על ידי הירידה, הצמצום וההסתר מתמלאת כוונת הבריאה להיות לו יתברך דירה בתחתונים.

נס למהדרין

ממבט ראשון, חנוכה הוא עוד חג, סיפור הצלה ומצווה בעקבותיו. רק מבט מעמיק מגלה שחג החנוכה, סיפורו ומצוותו אינם דומים לשום דבר שאנחנו מכירים.

היכן יש עוד מצוות חג, או מצווה בכלל, שבעצם תקנתה מופיעות שלוש צורות קיום: עיקר הדין, מהדרין, ומהדרין מן המהדרין? ועם ישראל כולו קיבל על עצמו למעשה פה אחד את ה"מהדרין מן המהדרין" במצווה החביבה של הדלקת נר חנוכה. אין בנמצא משהו שמדליק נר חנוכה באופן אחר.

מידה כנגד מידה

אין לנו עוד ניסים (וחגים שנקבעו בעקבותיהם) שהתרחשו כדי שנוכל לקיים מצווה. בפסח ובפורים ניצלנו מאויבינו הקמים לשעבדנו ולכלותינו, ובעקבות כך נקבע חג ומצוותיו, אבל בחנוכה ה' העניק לנו נס שכל עניינו היה רוחני - שנוכל לקיים את מצוות הדלקת המנורה, שיימצא שמן טהור למצווה ושהוא יספיק לשמונה ימים. אין ניסים כאלה.

אבל הסיפור הוא עוד יותר יוצא דופן: לפי ההלכה הנס היה מיותר מכיוון שכלל נקוט בידינו ש"טומאה דחוויה בציבור" ומותר היה להדליק את מנורת המקדש בשמן טמא. לפי זה, הנס לא בא לאפשר לנו קיום מצווה שבין כה וכה היינו מקיימים, אלא לאפשר לנו הידור מצווה. בשביל זה ה' הפך את העולם!

חיבת ואהבת עם ישראל גרמה לקדוש ברוך הוא לעשות לנו נס שאפשר גם בלעדיו, "נס למהדרין", ולכן את הנס הזה מציינים במצווה שבעצם הגדרתה מופיעה אפשרות של הוספה והידור ועד ל"מהדרין מן המהדרין", וכל היהודים בוחרים, כמובן, ב"מהדרין מן המהדרין", מידה כנגד מידתו של הקב"ה שאפשר לנו לקיים את מצוותו בבית המקדש בצורה המהודרת ביותר.

עד דכליא רגלא דתרמודאי

שלושה רעיונות חסידיים מאירים
ושזוים לכל נפש לימי החטכה

הרב משה שילת

וציווה להדליק

לכבוד חנוכה, החג שבו מצווה עלינו להדליק נרות ולהאיר גם את "נר ה' נשמת אדם" - הנה כמה 'הלכות הפצת תורה ויהדות':

א. זמן הדלקת הנרות הוא "עד דכליא מן השוק ריגלא דתרמודאי" - אור התורה והמצוות צריך להגיע עד הקצה האחרון, גם על אלו שהם בבחינת 'תרמודאי' מלשון 'מורדים'. צריך להשפיע ולקרב גם את אלו המורדים וכופרים בתורה, ולהביאם עד לכדי מצב של 'כליא' - כלות הנפש לה'.

ב. ההלכה היא כבית הלל - "מוסיף והולך". בכל יום מוסיפים עוד נר - ההארה וההשפעה על החוץ צריכה להיעשות מתוך התקדמות מתמדת ובלתי פוסקת. להמשיך ולהשפיע עוד ועוד, מוסיף והולך, בלי להסתפק במה שעשינו אתמול.

ג. נרות חנוכה צריכים להיות מונחים במקום בלי לנוע - "מניחו על פתח ביתו". באותו אופן, כאשר יהודי מתעסק בהפצת יהדות ובהארת הסביבה עליו לדעת שמשימה זו צריכה להיות קבועה ומונחת בנפשו. עליו להתעסק בכך כדבר שהוא חלק ממנו ומסדר חייו התמידי.

ד. ההלכה קובעת כי עלינו לדאוג לכך שהנרות שאנו מדליקים יהיו מסוגלים להמשיך ולדלוך עד לשעה המתאימה. גם כאשר פוגשים יהודי אחר ומשפיעים עליו, יש לדאוג לכך שאותה השפעה תהיה משמעותית ותמשיך 'לדלוך' בתוכו לאורך זמן.

ה. גם הדר בעליה ובגג צריך להדליק את הנר בצד הפונה לרשות הרבים. ההוראה הנלמדת מכך היא שגם 'בני עליה', אותם אלו שנמצאים בדרגות רוחניות מרוממות, חייבים להשפיע ולהאיר את חשכת העולם!

שלושה ניסים

שלושה ניסים בחג החנוכה, שהתרחשו זה לאחר זה: ניצחון המלחמה, מציאת פך השמן וההדלקה ממנו במשך שמונה ימים.

בין שלושת הניסים ניכר ההבדל: הנס הראשון "מלובש בטבע", היתה פה מלחמה ארוכה, מאמץ גדול וניצחון על אויב. הנס השני הוא יותר 'ניסי' ומלובש פחות בטבע. ליוונים היה חשוב לטמא את השמנים, ובדרך ניסית מצאנו פך אחד שהם לא שמו לב אליו. למרות היותו נס, עדיין הוא איננו משדד את מערכות הטבע כמו הנס השלישי - בעירת הנרות במשך שמונה ימים - שהוא למעלה מן הטבע ממש. הנס השלישי תופס את עיקר תשומת הלב בחג, והוא הסיבה לכך שהחגיגות נמשכות שמונה ימים.

כ"ד, כ"ה, כ"ו

רמז מעניין: הנס הראשון - הניצחון - התרחש, לרוב הדעות, בכ"ד בכסלו, כנגד כ"ד האותיות שבפסוק "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", המדבר על הנהגת הטבע על ידי הקב"ה. הנס השני - מציאת הפך הטהור - היה בכ"ה בכסלו כנגד כ"ה האותיות בפסוק "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד" המבטא את הדרגה הגבוהה באחדות ה' עם עולמו. הנס השלישי - הבעירה הניסית - התחיל להיות ניכר בכ"ו בכסלו, כאשר הנרות היו אמורים לכבות אך המשיכו לבעור. כ"ו בגימטריא שם הוי"ה, "שם המיוחד" המתאים לנס שהוא מעל ומעבר לגבולות העולם הזה.

בטבע, מעל הטבע ונגד הטבע...

הנס המלובש בטבע מזכיר לנו שהטבע בעצמו הוא בריאה, ולא ייתכן שהאלוקות לא תוכל לחדור דרכו וליישר את המציאות לביצוע רצון בורא הטבע. הנס הזה מראה לנו שהקב"ה אתנו גם בתוך הטבע, בתוך המלחמה ובתוך החיים.

אבל דרך הטבע היא 'להטביע' את הנס ואת האלוקות, ולכן הקב"ה מגלה לעיתים הנהגה ניסית כמו מציאת פך השמן הטהור, התגלות שמזכירה לנו להרים את העיניים מהמציאות הריאלית השולטת בנו, ולהביט לשמיים. לדעת שכל האפשרויות פתוחות, ובקליקליות אבינו שבשמים יכול לשנות את כללי המשחק. נס המציאה איננו קורע את המציאות לגזרים, אלא מעניק לנו חיוך ותזכורת שיש מי שמנהל פה את הכל והטבע לא יפריע לנקודה היהודית - פך השמן החתום בחותמו של כהן גדול - שתתגלה ותאיר.

מתנשא מעל כולם הנס השלישי, שבא ומלמד שאם הטבע מגזים מדי, אז פשוט סותרים אותו. יהיו כאן ניסים ונפלאות מעל ומעבר לנורמלי! לא בתוך, לא קצת מעבר, אלא מעל הטבע ממש.

היוונים ניסו להשמיד כל סממן רוחני. מלחמתם היתה כנגד הרוחניות של עם ישראל, כמאמרם לעם ישראל "כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלוהי ישראל", וניצחון עם ישראל חייב להסתיים עם נס על-טבעי שכולו רוחניות גרידא, נס שקורה בשמן הטהור בבית המקודש.

כשהקב"ה הולך אתנו 'עד הסוף' ומגלה את הנס שסותר את הטבע, אזי גם אנחנו נשאבים עד הסוף ונס זה הופך לעיקרו של חנוכה. הנס גם מלמד אותנו ששני הניסים הקודמים ואף הטבע עצמו כולם אלווקיים כמו הנס השלישי, שהתרחש ללא 'מגע יד אדם'.

עם הנס הזה הולכים להאיר את חושך העולם: מדליקים נרות בלילה ולכיוון החוץ - "על פתח ביתו מבחוץ". מביאים את אור ה' העל-טבעי לתוך העולם. לאחר שהטבע נופל למרגלות הנס, ניתן, בסופו של דבר, לחזור ולהאיר את הטבע ואת החיים כולם.

תוכן שיחות לחג החנוכה שבסדרה:

שיחה א

שלושה סוגי נרות של מצווה - כנגד שלוש דרגות בלימוד התורה • השתקפות הקשר העצמותי של בני ישראל אל הקב"ה - בגזרה, במלחמה, בנס ובמצווה

שיחה ב

ביאור ההבדלים בין נרות חנוכה לנרות המקדש: נרות המקדש מספרם שווה, הדלקתם בפנים וביום; ואילו נרות חנוכה - מספרם "מוסיף והולך", הדלקתם "על פתח ביתו מבחוץ" ו"משתשקע החמה" • מדוע דווקא בנרות חנוכה ישנם "מהדרין מן המהדרין"? • שלושה אופני הנהגה מלמעלה - במקביל לשלושה אופנים בעבודת האדם

שיחה ג

כיצד ניתן ליישב את נס פך השמן אם השמן התרבה, הרי היה זה שמן נס ולא שמן זית; ואם בער באיטיות - הרי לא היו נרות המנורה מלאים בשעת ההדלקה? • מהו החידוש בנס חנוכה - והרי גם ביחס לשרה ורבקה מצינו שהנר "היה דולק מלילי שבת ועד לילי שבת"? • נס של דבר והיפוכו: השמן בער, אך יחד עם זאת לא נחסר • שלוש דרגות של נסים - כנגד שלוש דרגות של מסירות נפש

שיחה ד

מי שהדליק בלילה השני נר אחד בלבד - כמה נרות עליו להדליק בלילה השלישי? • מי שאין לו די שמן כדי להדליק את מספר הנרות הדרוש - האם יסתפק בהדלקת נר אחד, או ידליק מספר רב ככל האפשר? • ביאור במחלוקת האמוראים אם הנרות הנוספים הם חלק מה"חפצא" או חובת ה"גברא" - והשלכות הלכתיות

שיחה ה

מה פשר שינוי הסדר בין תחילת נוסח "הנרות הללו" ("על התשועות ועל הנסים ועל הנפלאות") לסופו ("על נסין ועל נפלאותיך ועל ישועותיך")? • מצוות נר חנוכה - רק על נס פך השמן או גם על הניצחון במלחמה? • שלוש דרגות של ישועות - על-פי סדר ההתרחשויות ועל-פי סדר ההודיה

שיחה ו

מדוע אין בנוסח "ועל הנסים" כל אזכור להדלקת נרות המנורה ולנס פך השמן? • לאיך גיסא: מדוע מזכירה הגמרא רק את נס פך השמן, ולא את נס הניצחון במלחמה על היוונים? • מדוע דווקא המנורה "עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל" - והרי במקדש התרחשו גם נסים נוספים?

אוצר אצלך בבית

אוצר ליקוטי שיחות - שער לאוצרות האינסופיים
של תורת הרבי מליובאוויטש זי"ע - עם ביאורים

מהדורת
"זבלכתך
בדרך"

ימים אחרונים לרישום

ב"ה

לומדים התניא!

ההרשמה בעיצומה!
לימוד עצמי • ימי עיון עונתיים • מבחנים נושאי מלגות

לב לב
לדעת
תפארת שמשון

הירשם עכשיו:
1. אצל הנציגים בישיבות
2. ברשת חנויות הספרים 'פה נף' - פלדהיים
3. במוקד הטלפוני: 072-2219050

**לדעת,
להתחבר,
להאיר!**